Principielt lige

En undersøgelse af kønsfremstillingen i ordbøger

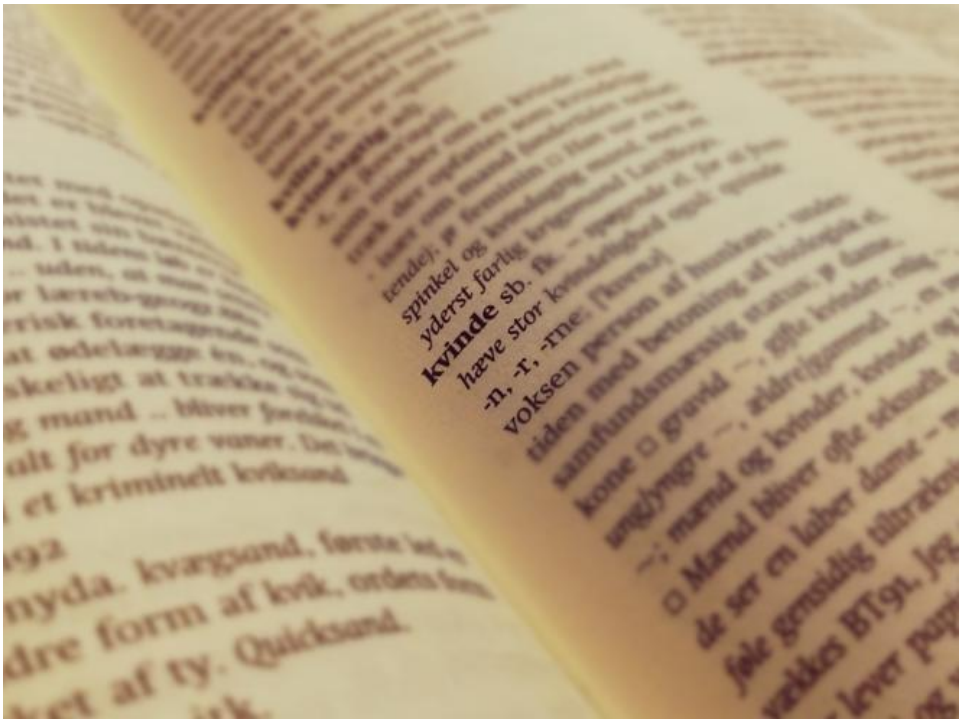

Anne Sofie Halkjær Salling

Studienummer: 20176644

Kandidatspeciale

31.05. 2022

Vejleder: Mads Christiansen

Aalborg Universitet

Antal tegn: 157.715

Indhold

1. Indledning 4

2. Teori 5

2.1 Den sociale konstruktion 5

2.2 Judith Butler 6

2.3 Pierre Bourdieu og den maskuline dominans 7

2.3.1 Dominansens inkorporering 8

2.4 Michel Foucault om magten og sproget 11

2.4.1Magt og sociale diskurser 11

2.4.2 Magten igennem sproget 12

2.5 Leksikografi og køn 14

2.5.1 Forskningen på dette område 14

2.5.2 Doing gender i ordbøgerne 16

2.6 Undersøgelser af kønsfremstillingen i ordbøger 17

3. Metode 27

3.1 Leksikografi 27

3.2 Den danske ordbog og Duden Das große Wörterbuch der deutschen Sprache 28

3.3 Fremgangsmåde 29

4. Analyse 31

4.1 Analyse af DDO 31

4.1.1 Mængde af data til de to opslag 31

4.1.2 Ægteskab, familie og husholdning 33

4.1.3 Uddannelse, arbejde, personlighed og udseende 34

4.1.4 Dyr 35

4.1.5 Biologi 36

4.1.6 Citater 37

4.1.7 Andre aspekter 38

4.2 Duden Das große Wörterbuch der deutschen Sprache 39
4.2.1 Mængde af data til de to opslag 39
4.2.2 Ægteskab, familie og husholdning 40
4.2.3 Uddannelse, arbejde, personlighed og udseende 43
4.2.4 Dyr 44
4.2.5 Biologi 45
4.2.6 Citater afsnit 45
4.2.7 Andre aspekter 46
4.3 Komparativ analyse 46
4.3.1Kvantitativ tabel 47
4.3.2 Sammenligning DDO og DGW på baggrund af kategorier 47
4.4 Opsamling på analyse 51
5. Diskussion 53
5.1 Det biologiske køns relevans 53
5.2 Maskulin dominans 55
5.3 Sproget og magten 57
6. Konklusion 58
7. Bibliografi 60
8. Resümee 62

1. Indledning

Kvinder og mænd er i lande som Tyskland og Danmark ligestillede, de må de samme ting, og har de samme rettigheder. Alligevel er manden og kvinden ikke ligestillede, og det er umiddelbart et paradoks.

I to lande hvor vi er bevidste om ligestilling, kan det undre, at vi endnu ikke har opnået det. Når vi giver kvinder og mænd de samme muligheder for uddannelse, lige gode muligheder for jobs etc., kan det undre, at de alligevel ikke ender med de samme muligheder? På papiret er kønnene lige, men virkeligheden viser noget andet. Derfor er kvinder og mænd kun principielt lige.

For at opnå en fuldstændig ligestilling af kønnene, skal samfundet ændres. Der skal sættes handling bag ordene. Det er udmærket at mene, at mænd og kvinder skal behandles lige, men bliver de ikke det, hvordan løses dette så? Man må undersøge, hvorfor ligestillingen ikke kommer, når nu vi ønsker den. Derfor må man overveje, hvad der mangler. På mange måder er de store linjer på plads, kvinder kan og må i princippet præcis det samme som mænd. Derfor er det måske ikke de store linjer, som skal undersøges men de små.

Dette speciale griber fat i sproget. Det gør den, fordi sproget er et definerende redskab i vores hverdag, og bundet op på vores kultur, og derfor interessant at undersøge. Sproget er et vigtigt kommunikationsmiddel i vores hverdag, og derfor er det interessant at undersøge, om manden og kvinden på dette punkt er ligestillede. Såfremt manden og kvinden er ligestillede i sproget, er det ikke der problemet ligger, hvis dette ikke er tilfældet, så er det et sted, som må undersøges, og noget som man må forsøge at ændre. Dette speciale undersøger ikke sproget i sig selv, men hvorledes mænd og kvinder fremstilles i ordbøger. Netop ordbøger er valgt, fordi det er her, vi søger viden om sproget, ikke blot i form af hvorledes man bøjer diverse ord, men også viden om ords betydning. Derudover skal ordbøger skal være neutrale og præsentere opslagene uden fordomme og værdier. Derfor er det interessant at undersøge opslagene *Mann, Frau, mand* og *kvinde*. I princippet burde der ikke være store forskelle at finde kønnene i mellem, men såfremt der er, at det væsentligt at undersøge, hvilke forskelle som findes.

Der er udvalgt to ordbøger, en dansk og en tysk, da det derved bliver muligt, at sammenligne de to sprogs leksikale fremstilling. På den måde bliver det muligt at sammenligne imellem kønnene, men også se to forskellige fremstillinger af dette, idet det netop er to forskellige ordbøger, som sandsynligvis også er præget af hver deres oprindelsesland.

Dette har ført frem til følgende problemformulering:

Hvordan præsenteres de to binære køn i ordbøgerne *Den Danske Ordbog* og *Duden Das große Wörterbuch der deutschen Sprache* på baggrund af opslagene *Frau, Mann, kvinde* og *mand*?

2. Teori

Dette speciale undersøger, hvorledes to forskellige ordbøger fremstiller de to binære køn på baggrund af opslagene *Mann* og *Frau* og på dansk *mand* og *kvinde*. Ordet opslag anvendes i dette speciale i betydningen af *lemma*. For at kunne foretage denne undersøgelse, redegøres der først køn og kønsroller. Dette gøres med henblik på, at bryde med mere typiske opfattelser og stereotyper, for på den måde, at kunne læse ordbøgernes beskrivelse af kønnene med stereotypiske beskrivelser for øje. Derfor er Judith Butler inddraget. Det er hun med den begrundelse, at når talen falder på køn, så er hun næsten selvskrevet. Dette er naturligvis en overdrivelse, men fordi Butlers tilgang til køn i høj grad er kontroversiel, og fordi den ikke accepterer en biologisk forståelse af kønnene, så bliver hun en form for modvægt til stereotyperne, som ofte har sit belæg i den biologiske selvfølgelighed. Herefter inddrages sociologen Pierre Bourdieu. Han bidrager i dette speciale, særligt med sin teori om maskulin dominans i samfundene. I denne teori udpeger Bourdieu nogle af de forskelle, som ses i måden vi opfatter kvinder og mænd på, ligesom han tydeliggør, hvordan man kan argumentere for, at der er en form for ubevidst maskulin dominans, som præger samfundet, men som vi ikke for alvor oplever, fordi vi selv er et produkt af denne kultur. Michel Foucault inddrages også i dette speciale samt hans forståelse af diskurser, sociale diskurser og magt. Fordi Foucault opfatter disse som værende i sammenhæng med hinanden, er det relevant og spændende at inddrage i et speciale som dette, idet fokus her netop er på, hvordan sproget har indflydelse på vores samfund og omvendt, og på hvorfor det er relevant at undersøge, hvordan leksika behandler sproginformation.

Slutteligt er i teoriafsnittet inddraget forskellige undersøgelser, som er med til at klarlægge, hvorledes forskellige ordbøger portrætterer køn, og hvilke forskelle og ligheder, som her ses. Således bliver det muligt, at stille sig kritisk overfor det faktum, at disse ordbøger, hævder at være neutrale. Disse undersøgelser er i høj grad inddraget, for at undersøge, om og i så fald hvordan ordbøgerne også behandler stereotyper i forbindelse med køn.

2.1 Den sociale konstruktion

For at opnå en forståelse af køn i sprog, og hvordan køn behandles på et sprogligt plan, er det relevant først at beskæftige sig med kønsopfattelser, fordi det netop er dette, som bliver genstand for undersøgelsen i ordbøgerne i dette speciale.

Når talen falder på ligestilling, køn og kvindefrigørelse, er det en udbredt opfattelse at biologien er af afgørende betydning. Faktisk er biologien en af de store debatter indenfor køn, fordi det biologiske køn har haft en meget afgørende betydning for, hvordan mænd og kvinders roller i samfundet er. Det biologiske køn har stadig afgørende betydning, men bliver også diskuteret, og særligt er man begyndt at overveje, om det biologiske køn i realiteten er så afgørende, som det bliver gjort til, eller om der i virkeligheden også er tale om sociale konstruktioner. Et af de store gennembrud for feministerne i 1970'erne var opdelingen af *sex* og *gender*. Dette er en opdeling mellem et biologisk køn, og et socialt køn, som kan beskrives som kønsroller og karaktertræk. *Sex* er derfor det køn vi rent biologisk fødes med, mens *gender* handler om, hvordan vi opfører og gebærder os i samfundet. Man kunne også forenklet betegne dette som kønsroller. Hertil bør begrebet *doing gender* af Candace West og Don H. Zimmerman nævnes (West og Zimmerman 2009, S. 114). Dette begreb har sit udgangspunkt i transkønnethed, men er også centralt, når køn diskuteres generelt, fordi West og Zimmerman konceptualiserer det sociale køn, *gender*, som noget man gør, frem for noget man er, deraf begrebet *doing gender* (West og Zimmerman 2009, S. 114). I dag bruges begrebet bredt og flere har leget med ordene, blandt andet Judith Butler med hendes bog *Undoing Gender* (West og Zimmerman 2009, S. 113).

Debatten mellem sex og gender stiller spørgsmålstegn ved, hvor meget det ene fylder i forhold det andet. Dette er interessant, fordi vores verden og samfund i høj grad er indrettet efter en biologisk opfattelse af kønnene. Det er kvinderne, som passer børn og hjem, og det er mændene, som tjener penge, og sørger for den økonomiske tryghed. Dette er naturligvis en karikeret fremstilling, og noget som er i konstant udvikling. I dag er det almindeligt, at mændene også tager del i børnepasning, og derfor også skifter bleer, ligesom at kvinderne også har plads på arbejdsmarkedet, tjener penge og bidrager økonomisk til dem selv og deres familier. Der er altså sket en udvikling, men alligevel halter kvinderne efter rent økonomisk, selvom kvinder og mænd ifølge *The Global Gender Gap Report*, får nogenlunde lige gode uddannelser. Man har på verdensplan allerede lukket 95 % af den forskel, som har eksisteret mellem mænd og kvinder rent uddannelsesmæssigt. Derfor kan det også virke overraskende, at samme rapport viser, at man kun har lukket 58 % af forskellen indenfor området *Economic Participation and Opportunity* (World Ecomonic Forum 2021, S. 5). Dette viser tydeligt, at rent økonomisk er kvinder og mænd ikke lige, heller ikke selvom de bliver udannet næsten ligeligt. Det biologiske køn har altså stadig afgørende betydning for mænd og kvinders position i samfundet.

2.2 Judith Butler

Et navn og en person som i en undersøgelse af køn og kønsroller er uundgåelig, er Judith Butler, der med sin bog *Gender Trouble* fra 1990, gjorde oprør mod den biologiske opfattelse af kønnene. Butler

lader sig inspirere af J.L Austins begreb *Speech acts* (Inglis og Thorpe 2019, S. 234). Dette begreb omhandler, at sprog ikke beskriver vores verden og omgivelser, men faktisk skaber virkeligheden. Derfor kan man tro, at man beskriver en allerede eksisterende ting, men ved at beskrive det, bliver det først der bragt til virkelighed (Inglis og Thorpe 2019, S. 234).

Butler afviser deling af kønnet i et biologiske og socialt køn, og dermed også begreberne sex og gender, og finder at dette er en patriarkalsk konstruktion. I virkeligheden findes der ikke noget, som er mand, og noget som er kvinde, det er blot en mærkat, vi sætter på. Fordi disse prædikater er så anvendte, opfatter vi blot dette, som et faktisk aspekt i verden (Inglis og Thorpe 2019, S. 234). For Butler er køn noget vi performer, altså noget vi gør, men ikke noget vi fødes med og som. I det hele taget finder hun ikke, at køn er naturgivet. Derfor afviser Butler ligeledes tanken og forestillingen om, at opfattelsen af noget som maskulint eller feminint er naturlig og naturgiven, tvært imod finder hun denne opdeling konstrueret. Det samme gælder de kønsroller og personlighedstræk, som typisk bliver kategoriseret som enten maskulint eller feminint, og dermed tilhører et af de to binære køn. Derudover afviser hun, at man skal tilhøre et af de to binære køn. For hende er det biologiske køn mere flydende, og kan i princippet sammenlignes med en persons naturlige hårfarve. Hvad man har lyst til at gøre med sin hårfarve eller sit køn, er op til personen selv, og i allerhøjeste grad muligt at ændre og påvirke. Fordi kønnet for Butler er noget konstrueret, er der ikke noget, som er naturligt kvindeligt eller naturligt mandligt. Tværtimod er det sociale konstruktioner, som ligger til grund for, at vi opfatter personlighedstræk, opgaver, udseende etc. som feminint eller maskulint. Disse konstruktioner er blot så grundlæggende og dominerende, at man ikke for alvor sætter spørgsmålstegn ved dem, men blot anvender dem uden videre overvejelse (Bauer 2001, S. 38). Her bliver sproget igen relevant, for med begrebet speech acts, er det relevant at undersøge, hvordan køn bliver behandlet i sproget, da det ud fra denne tanke er virkelighedsskabende, og derfor har meget stor indflydelse.

2.3 Pierre Bourdieu og den maskuline dominans

Bourdieu var en fremtrædende international samfundsvidenskabelig forsker i den sidste halvdel af 1900-tallet. Hans to helt centrale begreber er *habitus* og *felt*. Habitus kan betragtes som adfærd, holdninger og livsstil, mens et felt kan forståes som en social gruppe. Vores habitus er altså afgørende for den måde, vi forsøger at positionere os i et givet felt. Forenklet kan habitus og felt, dermed betragtes som den adfærd vi har, når vi forsøger at skabe en position i en social gruppe. Positionering indenfor et felt, skal ifølge Bourdieu betragtes som et ønske om et opnå magt i en given virkelighed (Bjerg 2010, 235) (Bjerg 2010, S. 179).

Yderlig har Bourdieu også beskæftiget sig med køn, og særligt det han kalder den maskuline dominans. Særligt er han forundret over, at det maskuline får lov til at dominere i en sådan grad, uden at nogen for alvor forsøger at skubbe til grænserne. Selv beskriver han det på følgende måde: *"Og jeg har også altid set den maskuline dominans og den måde, hvorpå den påtvinges og udholdes, som eksemplet par exellence på denne paradoksale underkastelse, som er en virkning af det, jeg kalder den symbolske vold"* (Bourdieu 1998, S. 8). Bourdieu stiller sig uforstående overfor, hvordan vi kan betragte disse eksistensvilkår som både acceptable og naturlige, og han forundres over, at der ikke er stærkere modstand mod dette (Bourdieu 1998, S. 8). Bourdieu foretager en objektiv analyse af det kabylske samfund, som er organiseret ud fra et androcentrisk princip, hvor mændene og det maskuline er i centrum. Denne analyse bliver redskab for den virkelige samfundsanalyse af den maskuline dominans på et generelt plan. Netop det kabylske samfund er valgt, fordi det er så tilpas anderledes, at Bourdieu mener, at man kan *"*bryde med det bedrageriske bekendthedsforhold" (Bourdieu 1998, S. 9), og dermed forholde sig neutralt.

Bourdieu finder, at der bliver vendt op og ned på forholdet imellem årsager og virkninger, igennem et langvarigt kollektivt arbejde, hvori det biologiske socialiseres, og det sociale bliver biologiseret. I virkeligheden kan man sige, at det vokser sammen, og skellet mellem det sociale og det biologiske bliver udvisket. Derfor oplever vi køn som naturligt, selvom man også kan argumentere for, at dette blot er en naturaliseret social konstruktion (Bourdieu 1998, S. 10). Derfor er Bourdieu også enig med Michel Foucault om, at *"*forståelsesmæssige kategorier må dekonstrueres, da de repræsenterer sociale kategorier eller symbolske magtsammenhænge, og at de diskurser som benyttes til at beskrive den sociale verden, ofte repræsenterer magtrelaterede sociale konstruktioner" (Bjerg 2010, S. 90). Dette emne er også genstand for indledningen til kapitel 1, i Bourdieus bog omkring maskulin dominans. Han er opmærksom på, at vi og han selv er i den verden, som han finder, er maskulint domineret. Derfor risikerer man også at fortsætte de tænkemåder, strukturer og ubevidste skemaer, som er dikteret af en maskulin dominans. Netop derfor er dekonstruktionen vigtig, idet det biologiske og det sociale er i sammenhæng med hinanden, og for at forstå de enkelte elementer, må man tage dem ud af denne sammenhæng.

2.3.1 Dominansens inkorporering

Ifølge Bourdieu er tanken og opfattelsen af den sociale definition af kroppen, som noget der er sket på baggrund af sociale konstruktioner, ikke blot blevet banal men også blevet paradoksal. Paradokset består i, at ifølge den androcentriske verdensanskuelse, så er de synlige forskelle på kvinder og mænd garanti for dertilhørende værdier og opfattelse. Mænd tillægges maskuline værdier, kvinder tillægges ligeledes feminine værdier. Dette er konstrueret, det er altså ikke kønsorganerne, som ligger til grund for

denne verdensanskuelse, men omvendt er det denne verdensanskuelse, som konstruerer de værdisæt som knytter sig til kønnene. Det er altså ikke kønsorganerne i sig selv, som er bestemmende for hvilke værdisæt og roller, mænd og kvinder tildeles i samfundet. Bourdieu opfatter det som omvendt forstået på den måde, at vi knytter bestemte værdier til kønsorganerne. Der er altså tale om en social konstruktion frem for et naturligt biologisk fænomen (Bourdieu 1998, S. 33).

Det er altså ikke på grund af de forskellige biologiske reproduktionsanlæg, at man oplever denne hierarkiske opdeling af verdenen, hvor mænd typisk rangerer højere end kvinder. De biologiske egenskaber som adskiller mænd og kvinder, er i princippet præcis lige vigtige. Det er altså ikke dette, der som sådan skaber denne forskel, eller som ligger til grund for, at vi opfatter denne hierarkiske orden som naturlig. Alligevel er det ifølge Bourdieu, kroppens biologiske funktioner i forbindelse med reproduktion, som ligger til grund denne sociale orden. Hvorfor præcis beskrives ikke af Bourdieu, men det er naturligvis paradoksalt, at principielt er de biologiske egenskaber i forbindelse med reproduktion ligeværdige og lige vigtige, men de betragtes ikke således. Derfor er det på den ene side ikke biologien, som er afgørende for kvindernes laverestående hierarkiske placering, men alligevel er det dette, som ligger til grund herfor. Den maskuline retfærdiggørelse finder sin styrke derigennem at "den legitimerer et dominansforhold ved at indskrive det i en biologisk natur, der selv er en naturaliseret social konstruktion" (Bourdieu 1998, S. 34). Den maskuline dominans retfærdiggøres altså ved at finde et tilsyneladende naturligt standpunkt, som i virkeligheden også er konstrueret, dette kommer blot til udtryk som naturgivet, hvorfor det også fremstår som et meget stærkt argument (Bourdieu 1998, S. 34).

De to køn eksisterer i høj grad kun relationelt, det vil sige, at de tjener til at kunne skelne i mellem forskelle og ligheder. Eksempelvis vil en habitus, som er meget handlekraftig ofte betragtes som maskulin og ikke specielt feminin. Disse sociale konstruktioner læres meget sjældent direkte, men er ofte mere implicitte. Derfor er denne læring mere automatisk, og findes ved at deltage i samfundet og i den fysiske og sociale orden, som er organiseret ud fra den androcentriske verdensanskuelse. Det er altså læring, man opnår igennem deltagelse, ved at opleve samfundet og opleve normer og værdier, frem for noget man lærer i skolen, som eksempelvis sprog, matematik og geografi. At læringen er indirekte understreger i princippet kun, hvor stor magt der findes her, for vi behøver ikke tale om det eller være opmærksomme på det, det sker helt automatisk. Bourdieu finder at:

> Den maskuline orden er indskrevet i tingene og dermed også i kroppene gennem de stiltiende påbud, der er indeholdt i det rutinemæssige ved arbejdsdelingen eller ved kollektive eller private ritualer (man kan f.eks. tænke på den vigende adfærd, der påtvinges kvinderne, idet de udelukkes fra de maskuline steder.) (Bourdieu 1998, S. 35).

Den maskuline orden er en så stor selvfølge, at man faktisk ikke lægger mærke til dem, de fungerer og opererer i rutinerne og adfærden, hvorfor de i en grad er givet. Bourdieu uddyber yderligere hvordan den sociale orden udelukker kvinderne fra de mest ædle opgaver, i det kabylske samfund eksempelvis pløjning. Kvinderne her skulle i stedet køre med møg eller samle nedfaldne grene sammen under olivenplukningen. Ligeledes bliver kvinderne anvist en mindreværdig plads i kanten af vejen eller i rabatten, ligesom de lærer hvilken kropsholdning de skal have (Bourdieu 1998, S. 35).

Den underkastende kropsholdning som kvinderne i de kabylske samfund påtvinges, findes ifølge Bourdieu også i USA og Europa, det betyder, at også kvinder i vesten lærer og påtvinges at sænke blikket, at acceptere at blive afbrudt, at holde ryggen rank og, at sidde med benene samlet, fordi det betragtes som smagsløst, at kvinder sidder med spredte ben (Bourdieu 1998, S. 40). Bourdieu betragter dette som en form for symbolsk indespærring, fordi kvinderne på denne måde indskrænkes og indespærres i deres krop og fysiske holdning. Dette sikres også igennem kvinders påklædning, hvad tidligere var endnu tydeligere. Tøj som kjoler og nederdele forhindrer bestemte aktiviteter og handlinger, det samme gør høje hæle. Bevægelsesfriheden bliver i høj grad begrænset, og ellers skal diverse handlinger ofte udføres med forsigtighed. Eksempelvis nederdelen, som bliver for kort, hvis man bukker sig, og derfor skal kvinden trække ned i den, samtidig med hun bukker sig. Man skal holde benene samlet imens man samler ting op fra gulvet, og dermed bliver det ifølge Bourdieu ren akrobatik for kvinderne at udføre helt almindelige handlinger, fordi den naturlige måde at udføre dette på, er blevet kvinderne forbudt (Bourdieu 1998, S. 41). Disse kropsholdninger og måder at gebærde sig på, knytter sig til den moralske holdning, og til den forventning om tilbageholdenhed som tillægges kvinder. Påklædningens begrænsninger ses til dels stadig, selvom kvinderne ikke nødvendigvis går i kjole og høje hæle, eksempelvis i form af en kvinde som stadig går med små hurtige skridt, selv i bukser og flade sko, fordi lange skridt betragtes som maskuline. Også med omvendt fortegn ses der forskelle, eksempelvis med en mand som slapper af med ben og fødder på skrivebordet, mens det er næsten utænkeligt, at forestille sig en kvinde således i et professionelt arbejdsmiljø. Selvom man kan indvende, at mange kvinder har brudt med de mere traditionelle normer for tilbageholdenhed, og at nogle kvinder på en kontrolleret vis viser og "udstiller" deres kroppe mere, og dermed udfordrer den traditionelle opfattelse af moralsk påklædning, så mener Bourdieu stadig, at dette sker underordnet den maskuline dominans (Bourdieu 1998, S. 42). Bourdieu bruger de franske reklamer som eksempel herpå, ved at argumentere for, at når kvindernes frigørelse består i kvindekroppen, som både tilbydes og nægtes, så er der stadig en symbolsk ståen til rådighed. Han mener, at det er det feministiske arbejde, som har vist kvinderne, at dette er frigørelse, men er uenig, da han stadig finder, at kvinderne bliver underlagt manden på denne måde (Bourdieu 1998, S. 42).

Bourdieu ser altså en meget kraftig maskulin dominans i samfundene, både i de kabylske samfund, som han direkte undersøger, men også i vesten, hvor han ser ligheder derfra omkring kønnenes position. Han stiller sig uforstående overfor, at der ikke bruges mere energi på at bryde denne maskuline dominans, og at verden, kvinder og mænd blot accepterer dette som naturligt. Og det er måske nok i forestillingen om naturlighed, at udfordringens kerne er, for det synes måske ikke naturligt at forsøge at bryde med netop det naturlige. Selvom Bourdieu mener, at denne naturgivet hierarkiske forståelse af køn, er en forestilling og en konstruktion, så er det ikke nødvendigvis sådan for et flertal af mennesker, fordi de netop er overbeviste om, at er det er naturgivet, og dermed ikke bevidste om, at dette også kan betragtes og forståes som en socialkonstruktion.

2.4 Michel Foucault om magten og sproget

En anden person som i dette speciale også må inddrages, er den franske filosof Michel Foucault. Han er allerede nævnt kort i forbindelse med Bourdieu, men må også inkluderes selvstændigt. Han er særligt kendt som filosof, men også som historiker, psykolog og samfundskritiker. Foucault og hans ideer og tanker har vundet udbredelse særligt blandt kulturkritikere, sociologer og feministiske teoretikere. Foucault har i høj grad beskæftiget sig med sprog, især diskurser har haft hans interesse. Først særligt den historiske udvikling af sociale diskurser, men sidenhen også med hovedfokus på den sociale produktion og vedligeholdelse af sociale diskurser, samt disses forbindelse til magt, social kontrol og disciplinering af det enkelte individ (Bjerg 2010, S. 194). S*ociale diskurser* kan betragtes som strukturer, betydninger, meninger og fortællinger, som skaber orden i verden, det er bestemte måder at opfatte og forstå verden, men ikke nødvendigvis en spejling af en uafhængig objektiv sandhed (Bjerg 2010, S. 195). Netop derfor er det en social diskurs, fordi der i fællesskabet er enighed omkring opfattelsen af diverse ting, hvorfor dette bliver en form for sandhed, om end denne sandhed ikke nødvendigvis er objektiv.

2.4.1Magt og sociale diskurser

Det som Foucault for alvor bidrager med i dette speciale, er med sine tanker og sin forståelse og opfattelse af magt. Ifølge Foucault er magt og viden stærkt forbundet. Det indbefatter, at det vi normalt vil opfatte som sandheder, eller det vi vil opfatte som virkeligheden, faktisk i en del tilfælde er sociale konstruktioner. Disse sociale konstruktioner tjener bestemte interesser, og formidler nogle bestemte værdier. Det betyder, at det vi forbinder med sandheden, i en grad altid er forbundet med nogle magtsystemer, som medvirker til at opretholde denne "sandhed". Omvendt understøtter og udvider "sandheden" også magtens råderum. Ifølge Foucault bygger alle samfund på en form for sandhedsregime, det vil sige etablerede metoder til at definere sandheden, samt bestemte definitioner af sandheden (Bjerg 2010, S. 195). Derfor er sandheden for Foucault altså ikke en objektiv størrelse, men snarere noget konstrueret.

Det, der betragtes som sandheden, fremstår blot som naturaliseret, hvorfor det kan betragtes som noget objektivt, om end dette ikke er tilfældet. Det er altså en social diskurs, fordi det skaber enighed om, hvad sandheden er, hvorfor det bliver en naturlig objektiv sandhed for medlemmerne af samfundet. Foucault forsøger at underminere modernitetens forestilling om, at videnskaben er vejen til at finde den objektive sandhed, fordi han netop mener, at denne objektive sandhed ikke eksisterer. Derudover reduceres mange psykologiske teorier for Foucault, til sociale konstruktioner, som noget tidsbegrænset og til dels også noget som primært gælder lokalt frem for universelle objektive teorier. Generelt stiller Foucault spørgsmålstegn ved hele oplysningstanken, og finder ikke, at sandheden sætter mennesket fri, men kontrollerer og disciplinerer det derimod. Foucault undergraver altså i høj grad det, som vi normalt betragter som fornuft og viden. Foucault går endog så vidt, som at betragte mennesket med indre psykologiske karakteristika, personlighedstræk og rationalitet som et produkt af sociale diskurser. Dette er kontroversielt, fordi det betyder, at man ikke længere kan tale om personkarakteristika og personlighedstræk uden at forholde sig til samfundskulturen og de aktuelle sociale diskurser.

Foucault har ligeledes beskæftiget sig med det frie menneske i vesten, hvor hans pointe er, at de vestlige samfund har et behov for både at forstå, men også kontrollere det frie menneske, om end denne kontrol er mere diskret og subtil. Foucault finder, at når den direkte sociale kontrol lempes, må den erstattes med en mere indirekte, som primært foregår i menneskets indre. Her har både psykologien og psykiatrien været vigtige elementer, da de har været med til at udvikle teorier og metoder til at forstå, men også til at disciplinere mennesket. På den måde kommer mennesket til at kontrollere sig selv, og der bliver tale om det, man kalder *selvteknologier*, fordi det er mennesket selv, som sørger for at handle og agere indenfor den herskende sociale orden. Det er en form for selvbevidsthed, som i nogen grad bliver til selvovervågning, fordi mennesket opfatter sig selv, og forsøger at leve efter de opfattelser, som er gældende for det gode liv og den gode person. Disse opfattelser er ifølge Foucault defineret af sociale diskurser (Bjerg 2010, S. 195).

2.4.2 Magten igennem sproget

Når dette speciale har sproget som genstandsfelt for analysen, må også sproget i sig selv nævnes og beskrives. Idet der i ovenstående redegøres for blandt andet sociale diskurser, synes det relevant også at dykke ned i dette begreb, særligt fordi begrebet *diskurs* er bredere, end man måske først antager. Sociale diskurser handler, som før beskrevet, om strukturer, meninger og fortællinger i et samfund. Lidt groft beskrevet, kan man betragte det som, det der skaber rigtig, forkert, sandhed og meget mere, fordi disse sociale diskurser er afgørende for, hvordan vi opfatter bestemte elementer. Under begrebet diskurs hører også et mere sprogligt fokus, som kan komme til udtryk i direkte diskursanalyse af et sprogligt

materiale, men også mere et generelt fokus på politiske strukturer, magtforhold eller organisering af diskurser i sproget (Bjerg 2010, S.125). *Diskursanalysen* handler om metoder til at analysere tekster, og har sine rødder i det, som kaldes *The linguistic turn*, som handler om sprogets evne til at være skabende i samfundet. Man mener altså, at sproget også spiller en rolle i den sociale virkelighed (Bjerg 2010, S. 125). De fleste er af den opfattelse, at sproget er skabende for omverdenen, men hvor meget indflydelse det menes at have, er forskelligt. For nogen er sproget totalt konstruerende for omverdenen, mens det for andre mere er en formende kraft, som påvirker samfundet og verden, men ikke er decideret konstruerende. Vigtigt at nævne er det, at verden i en eller anden grad formes og skabes af sproget, fordi verden bliver italesat igennem sproget. Derfor har sproget også indflydelse og magt til at ændre på omverdenen (Bjerg 2010, S. 126). Her er Foucault et centralt navn, fordi man næsten ikke kan nævne diskursanalyse uden at nævne ham også.

Dykker man ned i Foucault forståelse af magt, hænger det som tidligere nævnt sammen med diskursbegrebet. I ovenstående er der primært redegjort for sammenhængen mellem magt, sociale konstruktioner og sociale diskurser, men som det også beskrives i dette afsnit, har sproget også relevans. Foucault beskæftiger sig også med sproget, og er også af den overbevisning, at der til sproget hører en særlig magt (Foucault 2006, S. 93). Foucault siger blandt andet også, at "Et folks sprog giver dets vokabularium, og dets vokabularium er en ret pålidelig bibel over alle dettes folks erkendelser" (Foucault 2006, S. 99). Man kan altså opnå meget viden omkring et folk eller et samfund, ved at studere deres sprog, fordi det i en eller anden grad vil afspejle deres virkelighed. Ligeledes beskriver Foucault sproget, som en enestående magt, fordi det i sig selv er en diskurs (Foucault 2006, S. 106).

Foucaults tilgang til diskurser, sociale diskurser, magt og sprog hænger sammen. Det kan ikke adskilles og studeres for sig. Der er magt i de sociale diskurser, fordi de beskriver en virkelighed for borgerne i et samfund, og såfremt noget falder udenfor disse sociale diskurser eller de normer, som disse repræsenterer, er det i en eller anden grad forkert eller anderledes. Sproget har også indflydelse herpå, fordi sproget i høj grad bliver et middel til formidling af disse diskurser, til forståelsen af dem og til opretholdelsen heraf.

En kritik som er opstået af Foucault arbejde er, at hans projekt på sin vis undergraver sig selv. Når han ikke finder, at der eksisterer en objektiv virkelighed frigjort fra sociale diskurser, bliver det svært at finde et fundament for hans kritik og problematisering af den moderne kultur og videnskab, også selv dette må betragtes som relevant. Når Foucault afviser en objektiv sandhed og virkelighed, bliver det tydeligt, at hans teori, ide og tanke også blot er en forståelse og et bud på, hvorledes man kan opfatte

verden, men ikke den objektive sandhed, for denne findes ikke, hvorfor hans teori på sin vis bliver lidt paradoksal.

Dette til trods kan en moderat forståelse eller tolkning af Foucault være relevant og bidragende, særligt kan det anvendes til at skabe en forståelse af, at mennesket ikke er fuldstændigt løsrevet fra kulturen, den sociale orden og de sociale diskurser, om end det måske ikke er i den grad, som Foucault selv oplever (Bjerg 2010, S. 196). I dette speciale bidrager Foucaults teori blandt andet, til at udfordre opfattelsen af køn og kønsroller som ren biologi. Ikke fordi det er forkert at opfatte køn således, men fordi der er interessant at inddrage en teori, som udfordrer det, som bliver betragtet som virkeligheden og som sandheden. Det er nødvendigt for undersøgelsen af dette emne, at kunne løsrive opfattelsen af køn fra det biologiske og naturgivne, for at opnå en bredere og mindre klar definition af køn, som skaber plads til andre forståelser. Derudover er det interessant at udfordre den ellers fremherskende opfattelse, fordi også denne i en eller anden grad er defineret af de sociale diskurser, som eksisterer i vores samfund.

2.5 Leksikografi og køn

Med afsnit omhandlende kønsopfattelser, sociale diskurser, magt og dominansforhold, må også det direkte genstandsfelt for dette speciale nærmere undersøges. Derfor handler følgende afsnit om leksikografi, nærmere bestemt måden hvorpå køn behandles og fremstilles i ordbøger. Afsnittet tager udgangspunkt i ordbøger i 1970'erne, 1980'erne og 1990'erne. Dette inddrages med henblik på at skitsere, hvordan køn som emne behandles i ordbøgerne, ligesom kønsstereotyper og kønsroller også undersøges.

2.5.1 Forskningen på dette område

Dette er ikke et felt, hvortil der er meget forskning tilgængeligt, faktisk findes *Genderlinguistik* eller på dansk *kønslingvistik*, ikke som selvstændig disciplin på universiteterne i Tyskland, hvorfor man i Tyskland delvist er nødt til at anvende teori og viden fra Amerika (Kotthoff, Nübling und Schmidt 2018, S. 11). Dog findes det nogle steder som valgfag. Hvordan kønnene behandles i ordbøgerne, er en mindre underkategori til diciplinen Genderlingustik, hvorfor den tyske forskning på dette område er endnu smallere. En pointe, som her må nævnes, er, at ordbøger altid vil afspejle sproget, der kan være leksikografiske principper, som varierer fra ordbog til ordbog, men en ordbog vil altid bygges på det sprog, som allerede findes, og opstår derfor ikke isoleret. Derfor er en væsentlig pointe, at der er en sammenhæng mellem sprog og ordbog, hvorfor forskningen i sprog og forskningen i leksikografi til tider kan lappe ind over hinanden. Derfor er det ikke altid muligt at skelne forskningen, som koncentrerer sig om, hvordan køn behandles i sproget generelt, fra forskningen om hvordan køn behandles i ordbøger.

Dette speciale beskæftiger sig dog primært med materiale, som undersøger kønsfremstillingen i ordbøger.

Alligevel synes det relevant, at nævne eksempelvis Cheris Kramarae med hendes udgivelse *A feminist Dictionary,* som er en feministisk ordbog, som har til formål at sætte ord på kvindernes oplevelser, fordi sproget, ifølge Kramarae, aldrig var designet til kvinder. *The making of a nonsexist dictionary* af Alma Graham, bør også nævnes. Denne omhandler, som titlen også beskriver, hvordan man kan skabe en ikke sexistisk ordbog. *Sexist semantiscs in the dictionary* af H. Lee Gershuny, er interessant fordi det netop her pointers, at ordbøger ofte bliver vores facit. Det er blandt andet dem, som kan afgøre nogle diskussioner, og derfor er det vigtigt, hvordan ordbøgerne behandler diverse emner heriblandt også kønsroller. Den sidste amerikanske teoretiker som nævnes, er Morton Benson og hans udgivelse *A Note on the Elimination of Sexism in Dictionaries,* som handler om, hvordan man faktisk ser forbedringen af sexismen i nogle ordbøger. I tysk forskning på dette område, er navnet Luise Pusch væsentligt, idet hun med publikation Sie *sah zu ihm auf wie zu einem Gott. Das DUDEN-Bedeutungswörterbüch als Trivialroman*, er den første til at analysere kønsbilledet i tyske ordbøger (Kotthoff, Nübling und Schmidt 2018, S. 180). Pusch grundlægger sammen med Senta Trömel-Plötz den feministiske lingvistik Tyskland (Schmitz u.d.). Trömel-Plötz har udgivet meget om sprog og køn, men har umiddelbart ikke arbejdet med ordbøger som tema, hvorfor hun ikke er inddraget direkte i dette speciale. Anton Batliner og hans publikation *Sexismus und Häufigkeit* bør også nævnes, idet han også arbejder med sexisme i ordbøger. Hans undersøgelse handler dog nærmere om, hvor mange synonymer der findes til ordene *Mann* og *Frau* i det tyske sprog, for at undersøge dette anvender han ordbøger. Hans undersøgelse ligner altså den, som foretages i dette speciale, men differentierer alligevel, ved at undersøge synonymer frem for fremstillingen af kønnene. Gabriele Diewald må også nævnes, idet hun også beskæftiger sig med lingvistik og køn, dog umiddelbart ikke i forbindelse med ordbøger, hvorfor hun her ikke er inddraget. Damaris Nübling beskæftiger sig også ligeledes med lingvistik og køn, og også i forbindelse med leksikografi, hvorfor hun er essentiel at inddrage i dette speciale. Hun har sammen med Helga Kotthoff udgivet bogen *Genderlinguistik - Eine Einführung in Sprache, Gespräch und Geschlecht.* Denne bog behandler mange forskellige temaer, som alle berører Genderlinguistik men vigtigst også leksikografi og køn. Nübling har derudover også udgivet artiklen *Zur lexikografischen Inszenierung von Geschlecht,* som er interessant for dette speciale, fordi den undersøger et bredt udsnit af undersøgelser, som behandler køn og leksikografi i en eller anden grad i ensprogede ordbøger

Dette speciale arbejder, som tidligere nævnt, primært med forskning, som specifikt omhandler ordbøger. Yderligere arbejdes der primært med tyske undersøgelser, men med input fra europæisk forskning,

men i udgangspunktet ikke amerikanske undersøgelser, om end enkelte værker og teoretikere kort er nævnt ovenfor. Når kun europæisk forskning inddrages og ikke amerikansk, er det ud fra argumentet om, at de europæiske lande umiddelbart ligger hinanden nærmere både rent geografisk men også kulturelt. Yderligt, rangerer de tre lande meget forskelligt, når man undersøger deres pladser i rapporten fra The Global Gender Gab Index, hvor Tyskland har en 10. plads, Danmark en 14. plads, mens USA har en 53. plads (World Ecomonic Forum 2021, S. 9). Her scorer de altså meget forskelligt, og Tyskland og Danmark ligger klart hinanden nærmere end USA. Derudover er den europæiske forskning primært inddraget, for at være med til at danne et billede af, hvorledes kvinder og mænd fremstilles i ordbøgerne. Hertil kunne man også have valgt, at inddrage amerikansk forskning, og undersøgelser af amerikanske ordbøger. Dette kunne have været interessant, først og fremmest fordi forskningen i de angelsaksiske lande umiddelbart er længere fremme sammenlignet med den europæiske (Kotthoff, Nübling und Schmidt 2018, S. 11). Dog ville en udfordring være, at ordbøgerne også er kulturelt præget, at dette måske ville blive for anderledes, om end dette også er en vurderingssag. Dertil kommer, at dette primært er en undersøgelse af en tysk ordbog, med sammenligning til en dansk ordbog, hvorfor europæisk forskning fremstår mere oplagt.

Man skal dog være opmærksom på, at den amerikanske forskning også har noget at byde på, særligt fordi den umiddelbart er længere fremme.

2.5.2 Doing gender i ordbøgerne

Også indenfor leksikografien findes begrebet doing gender. Selvom ordbøgerne forsøger at være neutrale, findes der her også stereotyper omhandlende kønnene. I tyske ordbøger vil man ofte se, at slår man op under *Mädchen* og *Junge*, er eksemplerne hertil "das leichte Mädchen" og "den schweren Jungen" (Nübling 2009, S. 595). Det kan man jo til dels godt opfatte stereotypt, men alligevel er det her værd at bemærke, at det måske også afspejler virkeligheden. Ligesom mænd i gennemsnit er højere end kvinder, derfor er det måske mere nærliggende, at skrive *den høje mand* og *den lave kvinde*. Det betyder ikke, at kvinder ikke kan være høje, og mænd omvendt ikke kan være lave, men fordi dette ofte afspejler virkeligheden, særligt såfremt man sammenligner mand og kvinde, hvad der måske ofte er tendens til. Derfor er en pointe hos Nübling også, at når kønsroller og kønsstereotyper i ordbøger beskrives og redegøres for, så handler det ikke om, at slår man op under *gravid*, så skal eksempelet være *Den gravide mand*. Ligeledes slår man op under *macho*, så står der *den macho kvinde* (Nübling 2009, S. 595). Det skal ikke være karikeret, og selvom man går ind for kønsneutralitet, så har *den gravide mand* intet med virkeligheden at gøre. Det er altså ikke der problemet ligger. Det som Nübling gerne vil undersøge er, når man slår *Mann* og *Frau* op i diverse ordbøger, hvilke sætninger gives der til eksempel, og er der ligheder

og uligheder, når man sammenligner mellem de to binære køn. Særligt temaer som: tøj, hår, personlighed, uddannelse, krop, alder og biologi, undersøges. Ligeledes undersøges det, om det er de samme udtryk omkring intelligens, viden, følelser, deres sociale position, deres familie, ægteskab og om børn som anvendes. Også personernes agens bliver undersøgt, forstået på den måde, at man undersøger om både manden og kvinden er lige meget i den aktive eller passive rolle (Nübling 2009, S. 595). Det omhandler altså i høj grad, hvorvidt der findes en symmetri eller asymmetri i mellem den måde hvorpå mand og kvinde portrætteres i ordbøgerne.

2.6 Undersøgelser af kønsfremstillingen i ordbøger

Krötsch-Viannay fra 1979 anvendte til deres undersøgelse, den mest kendte franske ensprogede ordbog, *Grand Robert*. Her kiggede man på, hvad der stod under opslagene *femme* og *homme* (Nübling 2009, S. 596)). Det viste sig her, at man under opslaget *femme* kunne inddele i tre under kategorier, mens man til opslaget *homme* kunne inddele i syv kategorier:

Femme	***Homme***
1. Weibliches menschliches Wesen 2. Erscheinungsformen, Typen von Frauen 3. Dienstmädchen	1. Biologie des Mannes 2. Psychologie des Mannes 3. Sexualleben des Mannes 4. Der Mann in der Gesellschaft 5. Platz und Rolle des Mannes in der Menschheit 6. Altersstufen des Mannes 7. Der Mann in Abhängigkeit zu anderen Männern (z.B. beim Militär)

(Krötsch-Viannay efter (Nübling 2009, S. 597))

Det er naturligvis interessant, at man hos kvinden kun kan inddele i tre underkategorier, mens opslaget om manden er så bredt, at man har fundet det nødvendigt at lave syv. Derudover må de tre kategorier hos kvinden, beskrives som indskrænkede, når det sammenlignes med manden, og man kan overveje, om ikke også kvindens psykologi eller kvindens plads i samfundet osv. er relevant. Når ordbøgerne hævder at være neutrale, og dermed behandle de forskellige opslagsord på samme vis, kan det umiddelbart undre, at der ikke findes mere eller mindre præcis de samme informationer omkring mænd og kvinder beskrevet. Sådan er det ikke, derimod matcher ingen af kategorierne hinanden, når Krötsch-Viannay sammenligner mand og kvinde.

Derudover viste denne undersøgelse, at det biologiske aspekt blev behandlet forskelligt, under *femme* var der en meget udførlig beskrivelse af kønsorganer, forplantningsevne, graviditet, fødsel og overgangsalder, mens det eneste biologiske aspekt, som beskrives under *homme*, er skægvækst (Nübling 2009, S. 597)). Kvinden bliver ofte beskrevet ud fra mandens perspektiv, og bliver også evalueret af det maskuline synspunkt. Derfor bliver også andre fysiske aspekter af kvinden beskrevet, eksempelvis talje, hår og hendes figur. Hvad angår et adjektiv som alder, bliver den ældre mand beskrevet som *weise* og *erhaben*, mens den ældre kvinde beskrives som *hässlich* (Nübling 2009, S. 598)[1]. Hvor biologien fyldte meget under opslaget *femme*, fylder det sociale liv meget under opslaget *homme*. Hos manden bliver det succesfulde sociale liv og arbejdsposition beskrevet, mens kvinden bliver beskrevet med ordene: *Dientsmädchen, Ordensschwester, Maitresse, Prosituierte, Künstlerin og Komikerin* (Krötsch-Viannay efter (Nübling 2009, S. 598)). Manden beskrives med intellektuelle egenskaber, intelligens og mod, mens disse egenskaber ikke findes hos kvinden, tværtimod beskrives hun som "die dumme Frau" (Nübling 2009, S. 598). Under seksualliv beskrives manden ligeledes som subjekt, mens kvinden er objekt. Det er manden, som er aktiv, og kvinden som er passiv, og afvigelser deraf sanktioneres. Det understreges desuden af Nübling, at det er vigtigt, hvad der skrives, men det er i høj grad ligeså vigtigt, hvad der ikke nævnes eller beskrives, som når kvinden ingen intellektuelle egenskaber tilskrives i ordbogen, idet det så kommer til at fremstå, som om dette ikke er egenskaber, som kvinder kan have.

Kristina Kram undersøgte i 1998 fremstillingen af kvinder i de to svenske ordbøger *Norstedts svenska ordbok* fra 1992 og *Svensk Handordbok* fra 1993. Kram er overrasket over, hvor mange gamle og umiddelbart forældede forestillinger om køn, der portrætteres i ordbøgerne, som ellers hævder at gengive den aktuelle sprogbrug (Nübling 2009, S. 599). Hun finder, at beskrivelsen af kvinden er tydeligt mere negativ, sammenlignet med manden. Kvinden beskrives som *seksualpartner* og som *moder*, og ikke kun såfremt hun er gravid, men også hvis hun er barnløs. Mandens biologi og hans faderskab er underordnet, ligesom ægteskab tilsyneladende kun er vigtigt for kvinderne (Nübling 2009, S. 599). Kram bemærker også under opslaget "kvinno-*",* at ordbogen foreslår følgende: *kvinnofängelse, kvinnoförakt, kvinnoförtryck, kvinnohatare og kvinnomisshandel* (Kram efter (Nübling 2009, S. 599)). På dansk: kvindefængsel, kvindeforagt, kvindeundertrykkelse, kvindehader, kvindemishandling. Man har altså valgt at danne nogle meget negative ord. Kram selv foreslår, at man også kunne have dannet ord som, *kvinnoforskare* eller *kvinnohistoria*, altså kvindeforsker eller kvindehistorie (Kram efter (Nübling 2009, S. 599)). Dette sker ikke for manden i disse svenske ordbøger, der dannes ikke ord som *manhaterska*, altså "mandehaderske", i stedet bliver der skrevet *"*med tonvikt på handlingskraft*"* (Kram efter (Nübling 2009, S.

[1] De præcise franske ord er ikke gengivet i artiklen, hvorfor den tyske oversættelse er anvendt.

599)), altså med vægt på handlingskraft. Det er to meget forskellige måder, at fremstille kvinden og manden på. Kram behandler også opslaget *kvinnokön*, hvortil der er to beskrivelser. Den ene er det politiske slogan "kvinnokön ger lägre lön" (Kram efter (Nübling 2009, S. 600)), som kan oversættes til *kvindekøn giver lavere løn*, og det andet er "diskriminera kvinnokönet" (Kram efter (Nübling 2009, S. 600)), altså *diskrimination af kvindekønnet*. Der står intet mere, der er ikke nogen refleksion eller opfølgende tekst på disse to beskrivelser. Derfor kan man også argumentere for, at det er kvindeundertrykkende, fordi det netop ikke beskrives yderligere eller forklares, således vil en person, som ikke kender til disse udtryk, kunne opfatte dette som en form for viden eller fakta omkring kvindekønnet, frem for at vide at dette knytter sig til kvindekampen. I en eller anden grad kan man synes, at dette bliver misvisende, fordi kvindekøn og kvindekamp her bliver blandet sammen. Det kommer til at fremstå, som om dette er de eneste definitioner af denne term. Det er ikke fordi, man som sådan ikke kan inddrage disse beskrivelser, men det skal i så fald gøres grundigere, mere præcist og mere fyldestgørende. Kram pointerer, at man som ordbogsredaktion, godt kan tillade sig, at udelade bestemte stereotype citater, talemåder, slogans etc., også selvom det er populært. Hun sammenligner det med, at andre bøger, tidsskrifter, forfattere osv. heller ikke ukritisk gengiver racistiske eller antisemitiske holdninger og slogans. Derfor finder hun det forkert, at man kan gengive kvindeundertrykkende tekster uden videre. Selvom det ene udtryk her kommer fra kvindekampen, men idet det ikke forklares yderligere, bliver også dette problematisk, fordi det netop fremstår, som en definition på kvinden frem for et slogan, som har til hensigt at provokere (Nübling 2009, S. 600). Kram finder også, at der er forskel på, hvorledes *kvinnlig* og *mannlig* behandles, idet manden tilskrives adjektiver som modig og tapper, mens der hos kvinden kun henvises til biologien. Slutteligt pointerer Kram at netop Sverige, som er et indvandringsland, burde være et land, der skaber et mere realistisk, demokratisk og moderne billede af kvinden, som netop de kvinder som kommer til Sverige, kunne læne sig opad. Tværtimod beskriver ordbøgerne en traditionel kønsopfattelse, som ikke står mål med virkeligheden (Nübling 2009, S. 600).

Luise Pusch undersøger i 1983 Duden-Bedeutungswörterbuch fra 1970, og skriver en artikel derom, som hun kalder: *„Sie sah zu ihm auf wie zu einem Gott" –Das Duden-Bedeutungswörterbuch als Trivialroman*. Pusch slår fast, at "Die unreflektierte Reproduktion frauenfeindlicher Stereotype ist ungehindert bis weit ins 20. Jh. Gelangt" (Nübling 2009, S. 604). Derfor er det for hende også ironisk, at ordbogen som er genstand for hendes undersøgelse, i indledningen skriver: "Der Band soll durch eindeutige und klare Worterklärungen zur ungestörten sprachlichen Kommunikation beitragen", fordi dette i følge hende ikke lykkes. Pusch undersøger 86 sider i denne ordbog, og her finder hun 1100 Personbetegnelser, hvoraf 920 er mænd, mens de resterende 180 er kvinder. Det betyder, at mænd er ca. fem gange mere repræsenteret end kvinder (Nübling 2009, S. 604). Pusch skriver humoristisk omkring hendes fund i

denne ordbog, hvilket umiddelbart også afspejles i hendes titel *„Sie sah zu ihm auf wie zu einem Gott" –Das Duden-Bedeutungswörterbuch als Trivialroman*. Faktisk er sammenligningen til en roman karakteristisk for hendes tilgang til artiklen, hun skriver blandt andet: "Bis vor kurzem hätte ich auch nicht geglaubt, dass ein Wörterbuch so spannend sein kann wie ein Krimi" (Pusch 1984, S. 135). Igennem sin humoristiske tilgang og sammenligning af ordbog og roman, kan man argumentere for, at Pusch sår tvivl omkring både ordbogens neutralitet og til dels også ordbogens faktuelle egenskaber, om end dette ikke gøres direkte. Særligt fordi sammenligningen sker til en trivialroman, må man betragte dette som en kritik, fordi denne type romaner netop er kendt for at være ligetil, ukomplicerede og som indeholdende stereotyper, fordi det netop skal være enkelt. Når ordbogen således sammenlignes hermed, kan man overveje, om denne ligeså ukritisk inddrager stereotyper mm.

Pusch finder i overensstemmelse med de historiske ordbøger, at kvinden er reduceret til den naive, den uuddannede, den dydige, den gifte kvinde eller moderen. Hun beskæftiger sig kun med sit udseende eller med optimeringen af dette, eller med hvorledes hun har indvirkning på manden. Hun er en, der forfører manden, eller hun er den tykke svedende kvinde, eller adelig frøken. Kvindens bevægelsesradium omgiver sig til huset og haven (Nübling 2009, S. 604). Kvinden agerer med manden, mens manden agerer med resten af verdenen. Man kan derfor argumentere for, at hele kvindens liv, muligheder og personlighed portrætteres meget snævert. Pusch finder, at det er muligt at inddele eksempelsætningerne med kvinden i følgende ni kategorier, og giver under alle kategorier eksempler på forklarende sætninger:

Kategori	**Eksempel på eksempel fra denne kategori**
1. Sie kümmert sich um die Kinder	Sie gibt sich viel mit Kinder ab
2. Sie macht so Dies und Das im Haushalt	Sie kehrte den Schmutz von der Treppe ab
3. Sie kümmert sich um ihr Äußeres, mit wechselndem Erfolg	Sie ist in diesen drei Wochen stark abgemagert
4. Sie hat Gefühle, vor allem ängstliche	Die Angst preßte ihr den Atem ab
5. Sie ist ein Wesen und hat ein Wesen	Sie ist ein ätherisches Wesen
6. Sie ist kulturell interessiert, warum auch nicht?	Sie geht viel ins Konzert. Warum auch nicht
7. Und was sie sonst noch so macht	Sie hat die Tasten der Schreibmaschine kräftig angeschlagen.
8. Ihre größte und schönste Leistung: Sie kümmert sich um >>ihn<<	Sie betet ihren Mann an

9. Ihre anderen drei Leistungen sind auch recht nett, aber nicht so wichtig	Sie hat bei der Prüfung gut abgeschnitten

(Pusch 1984, S. 139)

Det ses her, hvordan mange af kategorierne handler om emner, som man typisk har opfattet som "kvindeemner", det vil sige temaer som: børn, udseende, husholdning, følelser og forholdet til manden. Disse temaer finder Pusch ikke, når sætningerne omhandler en mand. Pusch laver ikke samme kategori-inddeling for eksemplerne med mænd, som hun gør med kvinderne, men nogle af de eksempler som hun fremhæver, er: "Er suchte für einen Freund ein gutes Buch aus" (Pusch 1984, S. 138), "Er hat ihm drei Zähne ausgeschlagen" (Pusch 1984, S. 138) og "*Er hat das Examen mit auszeichnung absolviert*" (Pusch 1984, S. 139). Selvom ikke alle eksempler er gengivet her, ses det alligevel, hvordan de temaer, som gik igen hos kvinderne, ikke ses her under eksemplerne hos manden, i stedet handler det om venskab, om at slås og om at klare sig godt til en eksamen.

Derudover er en pointe hos Pusch, at kvinden gør mandens liv til et helvede, dette skriver hun selv direkte "und macht ihm fortan das Leben zur Hölle" (Pusch 1984, S. 141). Denne betragtning gør hun ud fra eksempler som følgende: "Sie hat es nur auf sein Geld abgesehen" (Pusch 1984, S. 141) og "Sie versuchte, die Mitarbeiter gegen ihn aufzubringen" (Pusch 1984, S. 141). Disse sætninger viser ikke et kønt billede af kvinden, og med det relativt lille antal kvinder, som anvendes i eksemplerne, er det også værd at overveje, hvad det betyder for fremstillingen af kvinder generelt, at når de rent faktisk nævnes, så er det ofte i ucharmerende sammenhænge eller med ucharmerende egenskaber.

Nübling inddrager også en oversigt over, hvilke sætninger, som bruges til eksempel i ordbogen fra 1970, og hvordan man har ændret disse i ordbogen fra 2002.

Tabelle 3: Vergleich einiger Lemmaeinträge des Duden-Bedeutungswörterbuchs von 1970 und 2002

Einträge unter A-	Duden-Bedeutungswörterbuch, 1. Auflage von 1970	Duden-Bedeutungswörterbuch, 3. Auflage von 2002
abbrausen	er *braust* mit Vollgas *ab*; sie *braust* die Kinder in der Wanne *ab*	(Eintrag gestrichen)
absolvieren	er hat das Examen mit Auszeichnung *absolviert*	das Examen *absolvieren*
annehmen	sie haben ihn bei der Firma *angenommen*; sie hat sich der kranken Kinder *angenommen*	sie haben ihn bei der Firma *angenommen*; sie wurde am Gymnasium *angenommen*; ein Kind *annehmen*; sie *nahm* sich der kranken Kinder *an*
abhauen	er hat ihm mit dem Schwert ein Ohr *abgehauen*.	er hat einen Ast vom Baum *abgehauen*.
angeln	Sie hat sich einen reichen Mann *geangelt*.	er will sich eine reiche Witwe *angeln*.
anhimmeln	Sie hat ihn schon immer *angehimmelt*.	der junge Mann *himmelte* den Künstler *an*, als er vor ihm stand; sie wurde von Millionen jungen Menschen *angehimmelt*
ansichtig	als sie Ulrichs *ansichtig* wurde, errötete sie.	(Eintrag gestrichen)
Am	er läuft *am* schnellsten; sie ist *am* Putzen	er ist *am* schnellsten; sie fährt *am* besten; *am* Telefonieren sein
aufopfern	sie pflegte ihn *aufopfernd*;	die Eltern *opfern* sich für ihre Kinder *auf*
aufsehen	sie *sah* zu ihm *auf* wie zu einem Gott;	(Eintrag gestrichen)
aufwaschen	Christine steht in der Küche und *wäscht auf*.	(Eintrag gestrichen)
Ausbund	sie ist ein *Ausbund* aller Schlechtigkeit	er ist ein *Ausbund* an Verlogenheit, aller Schlechtigkeit; ein *Ausbund* von Klugheit
Ausgeburt	sie ist eine *Ausgeburt* von Faulheit und Borniertheit	(Eintrag gestrichen)
ausrollen	er hat den Teppich *ausgerollt*; sie hat den Teig *ausgerollt*	den Teppich *ausrollen*; den Teig *ausrollen*
ausschlagen	er hat ihm drei Zähne *ausgeschlagen*;	jmdm. die Zähne, einen Zahn *ausschlagen*
aussprechen	er hat sich lobend über ihn *ausgesprochen*.	sie hat sich lobend, missbilligend, tadelnd über ihn *ausgesprochen*

(Nübling 2009, S. 606)

Hvad der er forskellen i 2002 udgaven er ikke undersøgt systematisk, men det man kan pege på er følgende:

1. Insgesamt wurde die Zahl an Beispielsätzen mit Frauen erhöht und die mit Männern verringert
2. Streichung frauenverachtender Beispielsätze (s. unter am), manchmal auch „Rollenwechsel“ (s. unter angeln)
3. Streichung von Lemmata (z.B. von abbrausen, Ausgeburt);
4. starke Reduktion sog. sinnverwandter Wörter, z.B. bei Frau der Verweis auf Biene, Käfer, Mieze;
5. Sexusbezeichnungsvermeidung durch Pluralisierungen (s. unter aufopfern)
6. Sexusbezeichnungsvermeidung durch unpersönliche Konstruktionen, bloße Infinitive statt finiter Formen (s. unter absolvieren, ausrollen). (Nübling 2009, S. 607)

Der er altså sket noget på området, og man er tilsyneladende mere bevidst omkring kønnene i ordbogen, end man tidligere har været. Eksempelvis er det positivt, at man øger antallet af eksempler med kvinder, mens antallet med mænd svinder, ligesom bestemte nedsættende sætninger fjernes, eller man giver mændene nogle at de sætninger, som er mere negativt ladet (Nübling 2009, S. 607). En anden vigtig pointe er, at kvinderne nu deltager i hele arbejdsspektrummet. Kvinder nævnes således altid, også selvom det ”blot” er i form af morfologiske in-movierung, eksempelvis ”Minister - Ministerin” (Nübling 2009, S. 607).

Jorchen Bär undersøger også tre ensprogede ordbøger fra 1970’erne og frem til 1990’erne, han finder også, at mange stereotyper omhandlende køn, er at finde i ordbøgerne. Han konkluderer, at udseende for både mænd og kvinder gengives stereotypt, samt at begge køn dømmes på deres udseende (Bär 2001, S. 34). Et eksempel er kropsstørrelse, hvor store mænd betragtes som kraftfulde, mens store kvinder betragtes som noget negativt, og kædes sammen med manglede personlig pleje og manglede aktivitet. Ligeledes kræves mod, effektivitet og succes af manden, mens dette end ikke nævnes ved kvinden, til gengæld nævnes kvindens snakkesaglighed. Derudover portrætteres kvinden fortsat som passiv, mens manden er aktiv handlende, ydermere betragtes den aktive mand, som noget positivt, mens en aktiv kvinde anses som noget negativt (Bär 2001, S. 35) (Nübling 2009, S. 608) (Kotthoff, Nübling und Schmidt 2018, S. 182).

Peter Porsch skriver i 2005 en opfølgning til Luise Puschs undersøgelse, som han kalder: *Frau im Wörterbuch – Das Duden-Universalwörterbuch 2003 als Fortsetzung eines Trivialromans*. Særligt bemærker Porsch, at under opslaget *Anatomie* findes følgende: ”Aufbau, Struktur des [menschlichen] Körpers: die A. des Menschen, der Frau, der Hauskatze; die weibliche Anatomie” (Porsch efter (Nübling 2009, S. 608)) (Kotthoff, Nübling und Schmidt 2018, S. 182).

> Hier erfährt man gleich zweimal, dass die Frau – so Porsch – etwas zwischen Mensch und Tier sein muss, da es eine Anatomie des Menschen von der der Frau und der der Hauskatze zu unterscheiden gilt. (…) Dass die Frau evt. doch näher beim Tier stehe, legen die Beispielsätze unter anwatscheln und winseln nahe: „eine Ente, eine dicke alte Frau kam angewatschelt“ sowie „der Hund winselte vor der Tür“ bzw. „die Frau winselte, man solle sie zu ihrem Mann lassen“. (Porsch efter (Nübling 2009, S. 608))

Det må betragtes som nedsættende, at kvinder og dyr i nogen grad skæres over en kam. Porsch bemærker også, at kvinden må stå nærmere dyrene i forhold til manden. Derudover beskriver Porsch, hvordan manden ved tiltale har mange titler: Herr *Minister, Direktor, Doktor, Professor, Abgeordneter* (Porsch efter (Nübling 2009, S. 608)), i mens kvinden primært er *Frau*, eksempelvis: *Frau Meier, Frau Oberin, Sehr geehrte Frau Müller* etc. (Porsch efter (Nübling 2009, S. 608)). Her er altså en forskel i tiltale, idet mændene nævnes med prestigefyldte titler, mens kvinden primært blot nævnes ved navn og almindelig høflig tiltale. Porsch har også undersøgt og sammenlignet ordbøger fra DDR med de tilsvarende fra Vesttyskland, og påfaldende er det, at eksempelsætningerne mere eller mindre er identiske. Dog er ordbøgerne fra DDR tenderende mere upersonlige, og generelt har de personer, som nævnes mindre agens, hvorfor han finder at DDR dog havde et mindre *Modernisierungsvorsprung* (Nübling 2009, S. 608).

I undersøgelsen af *Deutsches Wörterbuch in 6 Bänden 1980-1984* bliver det pointeret, at når man slår *Frau* op, så er der 26 linjers beskrivelse, mens der under opslaget "Mann" er 113 linjers beskrivelse. Der er altså en væsentlig længere beskrivelse af manden sammenlignet med kvinden (Nübling 2009, S. 611). Et interessant faktum som her udpeges, er at under *Frau* findes homoseksuelle angivelser i form af *Lesbe* og *Lesbierin*, men homoseksualitet ikke nævnes hos manden overhovedet (Nübling 2009, S. 615) (Kotthoff, Nübling und Schmidt 2018, S. 183). Ligeledes bemærkes det også her, at dyr fylder mere under opslaget *Frau* sammenlignet med opslaget *Mann*. Der er også forskel på, hvilke dyr der nævens hos de to køn, for kvinden er det: "Gans, Gänschen, Glucke, Pute, Zicke, Ziege" (Nübling 2009, S. 615), mens det hos manden "Hahn im Korb", "Platzhirsch" og "Zugpferd" (Nübling 2009, S. 615) (Kotthoff, Nübling und Schmidt 2018, S. 183). Umiddelbart er de betegnelser af dyr, som forekommer hos manden "bedre". De er på sin vis mere ærefulde, man kunne også have valgt at skrive *æsel* under artiklen om manden, men det gør man ikke (Nübling 2009, S. 615). Faktisk understreges det i denne undersøgelse, at de leksikografiske kriterier for kvinder og mænd her er forskellige. Dette ses i valget af dyrene, der repræsenteres under mænd og kvinder, men også eksempelvis med homoseksualitet, som umiddelbart er nogenlunde lige eksisterende i mellem de to køn. I ordbogen portrætteres dette som om, det kun findes iblandt kvinder, og ikke eksisterer hos mænd (Nübling 2009, S. 615).

I Duden-Universalwörterbuch fra 1983, ser opslagene under *Frau* og *Mann* ud på følgende måde:

Frau Insgesamt 7 Zeilen	Mann Insgesamt 76 Zeilen
1. *erwachsene Person weiblichen Geschlechts*: eine junge, kluge, berufstätige, verheiratete, schwangere F.; eine F. lieben, heiraten; für die Gleichberechtigung der F. kämpfen; er hat viele -en *(Freundinnen, Geliebte)* gehabt; [es folgt die *weise Frau* als 'Hebamme'] 2. *Ehefrau*	1. *erwachsene Person männlichen Geschlechts:* ein junger, gut aussehender, alter, berühmter, gestandener M.; er ist ein M. der raschen Entschlüsse; sei ein M.! *(zeige dich als mutiger Mann!)*; für solche Arbeiten benötigen wir einen kräftigen M.; er ist zum M. gereift; R ein M. ein Wort *(auf seine Aussage kann man sich verlassen)*; selbst ist der M. (*man muss sich selbst helfen*; nach Goethe, Faust II, 4. Akt, 10 467 [etc. etc.] 2. *Ehemann*

(Duden-Universalwörterbuch (1983)efter (Nübling 2009, S. 617))

Det allerførste som bemærkes er, at afsnittet omhandlende manden er væsentlig længere end afsnittet om kvinden. Derudover er det interessant at se, hvordan ægteskab i en eller anden form nævnes to gange under kvinden *verheiratete* og *eine Frau heiraten*, mens det slet ikke nævnes hos manden. Ligeledes næves børn hos kvinden i form af *schwangere Frau*, mens dette heller ikke et tema hos manden. Umiddelbart er der relativ stor forskel på de to afsnit, og hvordan kønnene repræsenteres. Eksempelvis er manden i den aktive rolle også under opslaget *Frau*. Dette kommer til udtryk i eksempler som "er hat viele -en (Freundinnen, Geliebte) gehabt" (Nübling 2009, S. 617), og "es folgt die weise Frau als 'Hebamme"' (Nübling 2009, S. 617), dermed er kvinden også under eget opslag i høj grad reduceret til noget passivt. Kvinder nævnes ikke under opslaget *Mann*. Når det ikke er nødvendigt at inddrage kvinden i opslaget om manden, kan det undre, at det sker omvendt.

Derfor ses en tydelig forskel på, hvordan leksikografien behandles forskelligt, og hvordan kvinden i høj grad aktiveres igennem manden, mens dette ikke er tilfældet omvendt. I *Duden-Universalwörterbuch* fra 2007 er noget af dette til dels revideret, og kvinden er blevet mere selvstændig, og nogle af sætningerne til eksempel er "Die F. seiner Träume; die F. von heute; eine F. von Welt" (Nübling 2009, S. 617), som sætter kvinden i agensrollen frem for blot en passiv modtager.

Et andet faktum som beskrives i artiklen af Nübling er, hvordan mænd citeres for vigtige citater og udsagn, mens dette ikke er tilfældet, når kvinder står bag. Dette ses i Duden ordbøgerne i flere bind, med citaterne: *"*Man kommt nicht als Frau zur Welt, man wird dazu gemacht*"* (de Beauvoir efter (Nübling 2009, S. 620)), her nævnes Simone De Beauvoir end ikke, der henvises i stedet til et nummer af Spiegel. Anderledes er det med "selbst ist der Mann" (Goethe efter (Nübling 2009, S. 620)), hvor der henvises meget præcist til "Goethe, Faust II, 4. Akt, 10467" (Nübling 2009, S. 620). Naturligvis er et citat fra et skuespil og et citat fra kvindekampen ikke præcis det samme, men principielt bør citater umiddelbart behandles på samme måde, og det er svært at forstå evt. argumentation for, at et citat fra ligestillingskampen ikke fortjener at have ophavspersonen præciseret.

Nübling samler slutteligt op på de mange undersøgelser, og peger på nogle generelle træk og tendenser, som ses i ordbøgerne. Dette er blandt andet, at manden tydeligt får mere plads, og er mere relevant end kvinden i leksikografien, og derfor repræsenteres det androcentriske synspunkt i høj grad i ordbøgerne (Nübling 2009, S. 625). Ligeledes pointerer Nübling følgende: "Lexikografisch spielt die verheiratete Frau eine größere Rolle als der verheiratete Mann, die Frau als Mutter eine größere als der Mann als Vater, die hübsche Frau eine größere als der gutaussehende Mann, das Alter ist bei der Frau wichtiger als die gleiche Kategorie beim Mann" (Nübling 2009, S. 625). På den måde er kvindens biologi gennemgående vigtigere end mandens, fordi det er vigtigt, om hun er moder eller ej, det er vigtigt om hun har et godt udseende og vigtigt om hun er gammel. Ægteskabet er også vigtigere for kvinden end for manden, hvilket er interessant, fordi her skifter kvinden rolle igennem og via sin mand. Homoseksuelle ægteskaber er naturligvis også en mulighed, men stadig ses det hetroseksuelle ægteskab mest, hvorfor den gifte kvindes bringes i spil via manden. Dette understreges kun af udsagn som følgende: *"*Die Frau macht die Liebe zum Beruf (Ehe)*"* (Nübling 2009, S. 626).

Børn fylder meget i opslagene under *Frau*, men meget lidt under *Mann*, også temaer som dydighed, viden, personlighed, humor og intelligens behandles forskelligt: „Kinder werden nur bei der Frau erwähnt, ebenso Anstand, Liederlichkeit, Schlampenhaftigkeit (als mangelnde Tugendhaftigkeit), während Wissenschaft, Geist, Grundsätze, Charakter, Weltläufigkeit und Humor exklusiv dem Mann zukommen*"* (Nübling 2009, S. 627). Kvinden er i alle ordbøgerne typisk i en passiv rolle, imens manden har en agensrollen (Nübling 2009, S. 627). Ligeledes er det interessant at se, at homoseksualitet tilsyneladende primært forekommer hos kvinder, skulle man tro ordbøgerne. Dette synes ikke umiddelbart at have hold i virkeligheden., ligesom kvinderne umiddelbart er tættere forbundet til dyrene, end manden er (Nübling 2009, S. 627).

Det interessante er, at i princippet skulle det ikke være svært at beskrive kvinder og mænd ens, med lige mange gode og dårlige egenskaber, og med samme tilgang til biologi, socialt liv, ægteskab osv. Ordbøgerne hævder også selv at være neutrale, men dette kan man efter at have redegjort for ovenstående undersøgelser, stille sig kritisk overfor. Naturligvis kan nogle forskelle have sin berettigelse, eksempelvis er artiklerne til opslagene omhandlende mænd ofte længere, fordi dette ord ofte også kan anvendes, som udtryk for menneskeheden eller har flere faste udtryk: " der M. im Mond, alle M. an Bord!, seinen M. stehen, ein M. von Wort sein" etc. " (Nübling 2009, S. 621). Alligevel må man antage, at også ordbøgerne er underlagt en form for social diskurs, hvor kønnene ikke repræsenteres ens, hvortil det ikke lykkes ordbøgerne at løsrive sig fra.

3. Metode

Det følgende afsnit beskriver først leksikografi, for at skabe en klar forståelse af, hvad dette er, og hvorfor det er relevant at inddrage i et speciale som dette, der undersøger ordbøger. Herefter undersøges de to valgte ordbøger, for at danne et billede af, hvordan ordbøgerne beskriver sig selv, og hvilke overvejelser de gør sig. Slutteligt beskrives de metoder og den fremgangemåde, som anvendes for at kunne besvare problemformuleringen.

3.1 Leksikografi

Helt kort kan man beskrive *leksikografi,* som den teori og den praksis som knytter sig til ordbogsskrivning (Gross 19998, S. 128). Formålet er at forsøge at organisere et sprogs *leksik* i et leksikon. Leksik kan beskrives som *ordforråd i et givet sprog* (Den Danske Netordbog fra Center for Leksikografi A u.d.). Derfor er formålet med leksikografi, at organisere et sprogs ordforråd i et leksikon. Dette gøres med udgangspunkt i den lingvistiske disciplin *leksikologi,* som er læren om et sprogs ordforråd (Den Danske Netordbog fra Center for Leksikografi B u.d.), hvor leksikken beskrives systematisk. Ordbøger er en type leksika, som indeholder sproginformation modsat en encyklopædi, som derimod indeholder information om diverse emner og ting. Derfor er ordbøgernes opgave, at opgive information omkring lemmaers, altså ords, betydning, retskrivning, udtale og grammatik, samt deres typiske anvendelse. (Nübling 2009, S. 594). Dette gøres typisk i form af parafraser og eksempelsætninger (Gross 19998, S. 128). Korpus er et vigtigt element, når en ordbog skal skrives. Fordi ordbøger altid er en refleksion af sproget, er det nødvendigt at have en masse tekst og udtalelser, for at danne et overblik over sproget, og her er korpus ideelt. Derfor må korpus her først defineres:

> Ein Korpus ist eine Sammlung schriftlicher oder gesprochener Äußerungen. Die Daten des Korpus sind typischerweise digitalisiert, d.h. auf Rechnern gespeichert und maschinenlesbar. Die Bestandteile des Korpus, die Texte, bestehen aus den Daten selbst sowie möglicherweise aus Metadaten, die diese Daten beschreiben, und aus linguistischen Annotationen, die diesen Daten zugeordnet sind (Lemnitzer og Zinmeister 2006, S. 7)

Et korpus kan altså beskrives, som en samling af udtalelser eller ytringer. Dette er både skriftligt og mundtligt. Når det er korpus, som ligger til grund for ordbogens data, er det fordi det kan skabe et overblik over hvilke ord som anvendes, hvor ofte disse anvendes, og hvorledes de anvendes (Lemnitzer og Zinmeister 2006, S. 143). Det er denne data, som ordbogen bygges over. Det forventes, men er også ordbøgernes hensigt, at materialet heri skal være så neutralt og ideologiløst som muligt. Selvom neutralitet tilstræbes, er det dog aldrig muligt at opnå til fulde, idet ordbøgerne også påvirkes af tiden og dennes opfattelser, hvorfor ordbøgerne også afspejler dette (Nübling 2009, S. 595). Derfor er en vigtig pointe her, at ordbøger ikke opstår isoleret, men ud fra det sprog, som det omhandler. Det er bygget over allerede eksisterende tekster, hvorfor ordbøgerne også afspejler sproget.

3.2 Den danske ordbog og Duden Das große Wörterbuch der deutschen Sprache

Til den del af analysen som foretages i en dansk ordbog, benyttes ordbogen *Den danske ordbog* fra 2003, som er udgivet af Det danske sprog- og litteraturselskab, denne refereres herefter til som *DDO*. Dette er en omfangsrig ordbog over det danske sprog, og er således en ordbog i seks bind. Ordbogens formål er en ordbog som "på videnskabeligt grundlag beskriver ord og udtryk i dansk sprog gennem de seneste 50 år" (Det danske sprog- og litteraturselskab A 2003, S. 5). Udarbejdelsen af en ordbog i denne kaliber, tager naturligvis tid, og derfor påbegyndtes arbejdet allerede 1989, med planen om at kunne dække det danske sprog til og med 1990. Tilsvarende er til den tyske del af analysen valgt ordbogen *Dudens Das grosse Wörterbuch der deutschen Sprache* fra 1999, denne refereres herefter til som *DGW*. Dette er ligeledes en stor ordbog, idet den fordeler sig over i alt 10 bind. Denne ordbog går helt tilbage til anden del af det 1800-tallet, men har hovedvægt på anden del af 1900-tallet efter 1945. Selv beskriver Dudenredaktionen denne ordbogs opgave som:

> Dieses Wörterbuch har die Aufgabe, die deutsche Sprache in ihrer ganzen Vielschichtigkeit zu dokumentieren und damit auch bewusst zu machen. Es ist zugleich ein Spiegelbild unserer Zeit und ihrer kulturellen und gesellschaftlichen Verhältnisse (Wissenschaftlichen Rat der Dudenredaktion C 1999).

Disse ordbøger er valgt til denne undersøgelse, fordi de netop er større ordbøger, og fordi de umiddelbart er de nyeste udgaver, som findes. Dertil kommer, at de er nogenlunde sammenlignelige i form af at være udgivet med fire års mellemrum, samt det faktum at de koncentrerer sig om nogenlunde samme tidsperiode. Derudover er ordbøgerne nogenlunde lige store, idet de rent fysisk er ca. samme størrelse, bruger ca. samme skriftstørrelse og begge har tre spalter på en side. DGW er dog i flere bind, idet der her er 10 bind, mens den danske har seks. Der er altså forskel på antal bind, men man må alligevel be-

tragte begge ordbøger, som nogenlunde i samme størrelsesorden. Med udgivelse i 1999 og 2003 kan den data og den viden, som her findes fremstå lettere forældet. På sin vis er dette også sandt, havde der været nyere værker fra ca. 2010 eller endog omkring 2020, havde dette være at foretrække. Sagen er den, at dette ikke findes, hvorfor det naturligvis ikke er muligt at benytte. Ordbøger i denne størrelsesorden udgives og revideres ikke ofte. Dertil findes naturligvis online ordbøger, her fornemmes umiddelbart en kulturforskel mellem Tyskland og Danmark, idet der tilsyneladende udgives flere fysiske ordbøger i Tyskland sammenlignet med Danmark. Der findes både tyske og danske ordbøger på nettet, på tysk er www.duden.de værd at nævne, mens gyldendals røde ordbøger tidligere har udgivet en online ordbog. Dog har www.ordbogen.com overtaget driften i foråret 2022. Vi lever i en tidsalder, som bliver mere og mere digital, hvad måske kan være med til at forklare, hvorfor der tilsyneladende ikke udgives så mange fysiske ordbøger i nyere tid i særligt Danmark. Når online ordbøger ikke anvendes til denne undersøgelse, er det med begrundelse deri, at den mængde data som her er tilgængelig, umiddelbart fremstår mere begrænset, sammenlignet med hvad der er tilgængeligt i de fysiske ordbøger, som er valgt. Der findes her umiddelbart ikke lige så mange eksempler og beskrivelser af ord, som i de fysiske ordbøger, hvad betragtes som nødvendigt for denne undersøgelse. Netop med denne begrundelse, er også de store ordbøger i flere bind valgt.

3.3 Fremgangsmåde

Et andet vigtigt element er fremgangsmåden for analysen. Derfor beskriver følgende afsnit, hvorledes analysen foretages, samt valg og fravalg for dette speciale.

Dette speciale foretager en komparativ analyse af de to ordbøger DDO og DGW. Det gør den med henblik på, at undersøge hvorledes samfundsnormer og stereotyper findes i disse ordbøger, og hvordan dette forholder sig i relation til hinanden. Ligeledes er der tale om en eksemplarisk undersøgelse, som tager udgangspunkt i de to udvalgte ordbøger, hvorfor man ikke kan forvente, at det samme vil gøre sig gældende i alle andre ordbøger. Alligevel må man antage, at disse udvalgte ordbøger er universelle nok, til at kunne indikere, hvorledes kønsfremstillingen behandles på dette område. Der arbejdes primært kvalitativt, idet analysematerialet analyseres dybdegående, og med vægt på indholdsmæssige nuanceforskelle. Der anvendes dog også kvantitative metoder, idet der i analyserne tælles sammen, hvor mange gange bestemte temaer nævnes i i alt syv kategorier. Dette gøres for at opnå nogle tal, som senere kan omregnes til procentandele, som bidrager til analysen ved at understøtte den kvalitative metode. Når dette speciale ikke vælger en kun kvantitativ tilgang, er det fordi pointer og nuancer kan gemme sig i tal og data, derfor er det nødvendigt, at undersøge materialet mere dybdegående, for det bliver muligt at kunne svare på problemformuleringen.

Den data og de tal som findes og analyseres i dette speciale, findes ved at tælle sammen. Helt lavpraktisk foregår dette på den måde, at der laves nogle kategorier, som beskrives senere i dette afsnit. Ud fra disse kategorier, tælles der til opslagene *mand, kvinde*, *Frau* og *Mann*, hvor mange gange et emne behandles. Dette gøres med henblik på at vise og danne et overblik over, hvor meget de to ordbøger beskæftiger sig med disse kategorier. Dette er til tider udfordrende, idet nogle emner behandles indirekte. Disse tilfælde undlades, fordi det i så fald ville skævvride tallene, baseret på en tilfældighed. Det som er afgørende for, om eksemplet inddrages, baseres på om det er i direkte forbindelse med kategorien, eller om det fremstår mere tilfældigt, at dette falder deri. Et eksempel på dette er følgende fra DDO: "Alle mændene og de store drenge blev ført bort af soldaterne" (Det danske sprog- og litteraturselskab C 2003, S. 24). Grunden til at *soldaterne* her ikke tælles med under kategorien *Uddannelse, arbejde, personlighed og udseende,* består i at *soldaterne* her ikke beskriver manden, eller ikke som sådan knyttes til manden som erhverv. Det er ud fra samme princip tællingerne til de andre kategorier foretages.

Fordi dette speciale undersøger, hvorledes de to binære køn fremstilles i ordbøger, er der behov for at lave nogle underkategorier, både for at sikre at det samme bliver undersøges i begge ordbøger, men også for at skabe overblik. Det er blevet til følgende syv kategorier *Mængde af data til de to opslag*, *Ægteskab, familie og husholdning*, *Uddannelse, arbejde, personlighed og udseende*, *Dyr, Biologi, Citater* og *Andre aspekter*. Den første kategori *Mængde af data til de to opslag* har karakter af at være baseret på kvantitative data, idet der her tælles linjer til opslagene *kvinde, mand, Frau* og *Mann*. Dette gøres med henblik på at undersøge præcist, hvor meget opslagene fylder i forhold til hinanden, samt at undersøge hvilke forskelle og ligheder der findes. I den næste kategori *Ægteskab, familie og husholdning* er fokus på at finde beskrivelser af netop dette, både i form ægteskab men også parforhold etc. og på at se, hvilke beskrivelser, som her findes. Kategorien *Uddannelse, arbejde, personlighed og udseende* er en relativ bred kategori, og her er også udfordringer i form af forskellige typer job, flere gange nævnes en type arbejde, men ikke i forbindelse med arbejdet som sådan, men eksempelvis på grund af en talemåde. Når dette skete, er dette job ikke talt med i antallet af job, fordi det ikke er inddraget i ordbogen for at beskrive en mand eller kvinde i dette job, hvorfor det må undlades i sammentællingen. Også et tema som personlighed er udfordrende at beskrive, idet det ikke nødvendigvis er samme adjektiver som bruges, men alligevel kan beskrivelserne i princippet være lige positive eller lige negative, derfor er dette vurderet mere samlet frem for én til én. Kategorien *Dyr* er inddraget, idet det var et tema i nogle af de undersøgelser, som Nübling inddrager. Her fandtes klare forskelle på, hvorledes kvinder og mænd bliver fremstillet, hvorfor det synes relevant også at undersøge her. *Biologi* er et stort tema i denne undersøgelse, ligesom det er hos Nübling. Det er et bredt emne, og til tider svært at indramme, idet eksempelvis udseende også i en eller anden grad er biologisk. I dette speciale er udseendet dog ikke medregnet som biologisk, fokusset her er sna-

rere på meget biologiske processer eller familiære forhold, som også bunder i biologi. Et eksempel på dette kunne være adjektivet *gravid*, det beskriver også udseendet, men er her medregnet som noget biologisk, fordi dette også er en biologisk proces. Også kategorien *Citater* behandles i dette speciale, det gøres det med belæg deri, at man i artiklen af Nübling så, hvorledes der forskelsbehandles mellem mandlige og kvindelige forfattere, hvorfor dette er interessant og væsentlig også at undersøge. Slutteligt inddrages den brede kategori *Andre aspekter*, som er inkluderet til at kunne beskrive forhold, overvejelser eller andet, som de foregående kategorier ikke nødvendigvis inkluderer.

Et felt, som ikke undersøges i dette speciale, er en kategori, man kunne kalde *aktiv/passiv*. Det handler om, hvem der er i agensrollen, og hvem har der har den passive rolle. Dette er ikke inddraget, fordi det til tider er svært at skelne tydeligt i mellem disse roller, hvorfor dette ville blive en meget usikker del af analysen, fordi flere af de eksempler som findes i ordbøgerne ikke er tydelige på dette punkt. Man kunne naturligvis overveje, om ikke blot man kunne sortere tvivlstilfældene fra, men dette synes også at give et skævt billede, af de eksempler som er til rådighed.

Efter begge analyser er foretaget, laves en komparativ analyse for at kunne sammenligne de to ordbøger. Dette er gjort ved først at opstille kategorierne tabellarisk overfor hinanden. I denne tabel udregnes også den procentvise andel af det samlede billede, forstået på den måde, at det samlede antal benævnelser i diverse kategorier findes, hvorved det bliver muligt, at se hvor stor en procentvis andel, som findes hos kvinden og manden. Efterfølgende er der foretaget en mere dybdegående analyse, som sluttes af med et diagram, som viser i hvor høj grad ordbøgerne, behandler diverse emner ligeligt.

4. Analyse

Dette afsnit omhandler analysen af de to ordbøger DDO og DGW. Den første ordbog som analyseres, er DDO.

4.1 Analyse af DDO

I det følgende præsenteres i alt syv kategorier, som analyserer og undersøger DDO, med henblik på at kunne danne et overordnet billede af kønsfremstillingen i denne ordbog.

4.1.1 Mængde af data til de to opslag

Det første som undersøges er, hvor meget data som findes under opslaget *kvinde* og opslaget *mand*. Dette gøres med henblik på at fremme forståelsen af, hvor omfangsrigt de to køn præsenteres, når disse sammenlignes. Dette gøres helt lavpraktisk, ved at tælle hvor mange linjers beskrivelse der er under disse to opslag. Dertil bør det naturligvis nævnes, at der kan være forskel på, hvordan ord deles, og på

hvornår der er skiftet linje, som kan betyde, at der kan være en difference. Alligevel giver denne fremgang en fint fingerpeg af, hvor meget de to opslag fylder. Under opslaget *kvinde* er der 28 beskrivende linjer, imens der under opslaget *mand* er 232 beskrivende linjer. Opslaget omkring manden er altså markant længere. Dette var også en pointe i den nævnte artikel af Nübling, jf. teoriafsnit 2.6, side 25, hvor der var 113 linjers beskrivelse af manden, men til sammenligning kun 26 omkring kvinden (Nübling 2009, S. 611).

Dette kan delvist forklares af, at ordet *mand* også kan anvendes mere generelt om mennesket, men alligevel er det interessant at undersøge, om dette er begrundelsen for hele forskellen. Der findes under dette opslag eksempler på dette, fra betydning nummer tre under opslaget står: *"*person; menneske - uden tanke på køn eller alder"," tillidsmand, sidemand"," mands minde, manden på gaden"," pr. mand", "strejfer dyret omkring på en anden mands jord*"* (Det danske sprog- og litteraturselskab C 2003, S. 24). Under betydning nummer tre findes også følgende eksempler, hvor ordet *mand* bruges efter et tal, som angivelse af et antal personer "tre/fire.. mand" og "ifølge oplysninger fra politiet er 400 mand sat ind på at opretholde ro og orden" (Det danske sprog- og litteraturselskab C 2003, S. 24). Under betydning nummer fire til dette opslag, beskrives det, hvordan ordet *mand* også kan bruges om en person, som handler på vegne af andre, eller som arbejder for noget, eksempelvis *tidens mand, handlingens mand, en mand af ære, vor mand i Paris* etc. (Det danske sprog- og litteraturselskab C 2003, S. 24). Ligeledes anvendes denne term også som et udråb eller en måde at udtrykke sig på: *"*Åhr hold nu op mand" (Det danske sprog- og litteraturselskab C 2003, S. 24). Derudover nævnes diverse talemåder eller faste vendinger, hvori manden indgår i alt 24 gange, disse markeres i ordbogen med fed skrift, og er eksempelvis "den bløde mand", "manden i månen", "gå efter manden" og "tage noget som en mand" (Det danske sprog- og litteraturselskab C 2003, S.24). Det er altså tydeligt, at ordet "mand" anvendes til mere end blot manden, men også på et mere generelt plan omhandlende mennesker, derfor giver det til en vis grad også mening, at dette opslag er længere end opslaget omhandlende kvinden.

Opslaget *kvinde* er som nævnt, ikke nær så langt som mandens, og her findes kun en talemåde omkring kvinder fremhævet med fed skrift, nemlig: *"*kvindens ældste erhverv" (Det danske sprog- og litteraturselskab B 2004, S. 437). I sammenligningen af disse to opslag i ordbogen, er der forskelle at finde. Noget af det kan begrundes med, at termen *mand* også kan anvendes mere generelt om mennesker eller personer, mens dette ikke er tilfældet for termen *kvinde*. Der hvor der for alvor er forskelle at finde, er i de inddragede talemåder og fast vendinger. Her nævnes under manden i alt 24 talemåder, mens der under kvinden kun nævnes én. Også her skal der dog tages højde for, at en del af disse talemåder, som står hos manden også kan anvendes om kvinder. Hvis man tæller sammen handler fire dog

kun om mænd: ”den bløde mand”, ”en vis mand”, ”manden i huset” og ”tage noget som en mand” (Det danske sprog- og litteraturselskab C 2003, S. 24), hvorfor der alligevel er forskel på antal talemåder, som medregnes for kvinder og mænd. Denne ene som omhandlede en kvinde, er negativt præget, idet den omhandler prostitution, mens de fire omhandlende manden ikke er negative, men enten positive eller neutrale.

4.1.2 Ægteskab, familie og husholdning

Til opslaget *kvinde* nævnes ægteskab, familie og husholdning i alt seks gange, mens det hos manden nævnes i alt 14 gange. Under opslaget *kvinde*, nævnes ægteskab eller parforhold i en eller anden form i alt fire gange, i form af eksemplerne ”gifte kvinder”, ”enlig kvinde” og ”jeg er en kvinde på 38 år, der lever papirløst sammen med min mand og vores 2 dejlige unger på henh. 9 og 12 år” (Det danske sprog- og litteraturselskab B 2004, S. 437). Ægteskabet nævnes også i form af termen *kvenna*, som er en neutral betegnelse af en gift kvinde historisk set (Det danske sprog- og litteraturselskab B 2004, S. 437). Under opslaget *mand*, finder man ægteskabet eller parforholdet nævnt ni gange i en eller anden form, derfor er der umiddelbart flere benævnelser af ægteskab hos manden end hos kvinden. Dog er det her vigtigt at undersøge, hvilke eksempler der er tale om. De første fire benævnelser af dette, er under betydning nummer to til dette opslag, som er et selvstændigt afsnit om den gifte mand. Fordi man også anvender ordet *mand* om en gift mand, bliver det her forklaret, som en betydning af ordet, dette gør sig ikke gældende under *kvinde*, fordi ordet *kvinde* ikke også betyder *en gift kvinde*. Ligeledes beskrives ægteskab i en eller anden form under diverse tale måder, eksempelvis: ”Vi blev ved med at sige: Vi skal aldrig giftes. Vi skal aldrig have børn. Ja, goddav mand økseskaft. Da vi endelig tog os sammen blev det til tre børn i rap”, ”blive mand og kone” og ”I taler sammen som om I var mand og kone, lo Mette” (Det danske sprog- og litteraturselskab C 2003, S. 25). Derudover nævnes også *eksmand* og *enkemand* (Det danske sprog- og litteraturselskab C 2003, S. 25), hvor ægteskabet er sluttet, enten i form af skilsmisse eller i form af døden. Denne type eksempler ses ikke hos kvinden. På den måde kan det komme til at virke som om, at ægteskabet nævnes oftere hos manden, og det gør det også, noget af begrundelsen for dette er, termen *mand* bruges om den gifte mand. Dette er ikke tilfældet for termen *kvinde*, og derudover kan man også argumentere for, at de tre eksempler fra talemåderne, ikke som sådan hæfter sig specielt på manden, men mere ægteskabet generelt, mens eksemplerne omkring kvinden, mere direkte handler om hende.

Familie og børn nævnes i en eller anden form tre gange under opslaget *kvinde* i form af eksemplerne: ”kvinder og børn”, og ”jeg er en kvinde på 38 år, der lever papirløst sammen med min mand og vores 2 dejlige unger på henh. 9 og 12 år” og så i form af adjektivet *gravid* (Det danske sprog- og

litteraturselskab B 2004, S. 437). Hos manden nævnes familie i alt fire gange i form af eksemplerne "Pia, 22, fandt sin mand, Jens Erik Nielsen, gennem en kontaktannonce, og parret venter nu deres andet barn" (Det danske sprog- og litteraturselskab C 2003, S. 24), igen eksemplet: "Vi blev ved med at sige: Vi skal aldrig giftes. Vi skal aldrig have børn. Ja, goddav mand økseskaft. Da vi endelig tog os sammen blev det til tre børn i rap" (Det danske sprog- og litteraturselskab C 2003, S. 25), "manden i huset: familiens overhoved" og som det sidste: "jeg var nødt til at være manden i huset, fordi min mor ikke havde styr på en skid, og fordi min far døde i en bilulykke" (Det danske sprog- og litteraturselskab C 2003, S. 25). De første to handler om familie og børn generelt, og er ikke som sådan specielt knyttet til manden, mens de sidste to handler om manden specifikt. Her er særligt talemåden *familiens overhoved* interessant, fordi ordbogen forklarer udtrykket på følgende måde "hvilket if. traditionelt kønsrollemønster vil sig faderen (el. den ældste søn); JF husherre" (Det danske sprog- og litteraturselskab C 2003, S. 25). Yderligt er der givet et eksempel på, hvordan en kvinde ikke magter denne rolle i form af følgende "jeg var nødt til at være manden i huset, fordi min mor ikke havde styr på en skid, og fordi min far døde i en bilulykke" (Det danske sprog- og litteraturselskab C 2003, S. 25). Ordbogen forklarer altså, at i de traditionelle kønsroller er det en mand, som har denne position, mens de derudover viser et eksempel på en kvinde, som ikke formår, at have denne rolle. Det giver et billede af, at det kun er manden, som kan bestride denne rolle, selvom mænd og kvinder naturligvis kan være lige gode til dette. Det er naturligvis ikke fordi, at kvinderne kun skal vises i positive roller, eller fordi mænd kun skal vises negativt, men man kunne fra et ligestillingssynspunkt, argumentere for, at man kunne forklare dette mere neutralt og præcist.

Husholdning nævens kun en enkelt gang, under forklaringen af *den bløde mand* (Det danske sprog- og litteraturselskab C 2003, S. 25), hvor det netop beskrives "mandetype som tager afstand fra det traditionelle mandsdominerede kønsrollemønster og deltager på lige fod med el. i stedet for kvinden i fx pasningen af hus og børn" (Det danske sprog- og litteraturselskab C 2003, S.24). Dette er faktisk eneste gang, hvor husholdning nævnes. Dette er overraskende ud fra den viden, som er indhentet fra tidligere undersøgelser af køn i ordbøgerne, særligt at det kun nævnes hos manden, selvom det er i form af en "type mand", så er det positivt ud fra et ligestillingssynspunkt, at manden også kædes sammen med børnepasning og husholdning.

4.1.3 Uddannelse, arbejde, personlighed og udseende

Hos manden nævnes flere forskellige typer stillinger eller former for arbejde, blandt andet: at være en missionær, "vor mand i Paris" (Det danske sprog- og litteraturselskab C 2003, S. 24), en kandidat med følgende eksempel: "Vi ser helst at Poul Schlüter holder ud til næste valg, han er vores mand indtil da"

(Det danske sprog- og litteraturselskab C 2003, S. 24). Negative eksempler findes også her, som "den hvide mand koloniserede og udnyttede de indfødte såvel i Afrika som i Østen" (Det danske sprog- og litteraturselskab C 2003, S. 25), her kan man argumentere for, at med *den hvide mand* menes der ikke som sådan en hvid mand, men nærmere hvide mennesker fra vesten. Derudover nævnes i alt 11 forskellige embeder som: skuespiller, landmand, embedsmand og adelsmand etc. (Det danske sprog- og litteraturselskab C 2003, S. 25). Manden beskrives desuden med blandt andet følgende adjektiver: ung, klog, rig, voksen, stærk, gammel, fremmed (Det danske sprog- og litteraturselskab C 2003, S. 24).

Der nævnes kun et enkelt arbejde eller erhverv under opslaget om kvinden, og det er *kvindens ældste erhverv*, som umiddelbart er forbundet med negative associationer og med tabu. Selve udtrykket er en fast vending, og derfor kan man argumentere for dets berettigelse i ordbogen. Alligevel kan man overveje, hvorfor ikke også andre erhverv her kan nævnes. Når man undersøger hvilke adjektiver som anvendes til at beskrive kvinden, er det allerførste *gravid*. Det er der ikke noget i vejen med at nævne, men at det er det allerførste, som skrives, kan være med til at give en opfattelse af, at kvinden er reduceret til kun at producere børn, særligt når det første adjektiv som skrives hos manden til sammenligning er *ung*. Andre adjektiver som findes hos kvinden er: gift, enlig, ung/yngre, ældre/gammel og smuk (Det danske sprog- og litteraturselskab B 2004, S. 437). Hvis man igen sammenligner med manden, er der nogle, som går igen. Dette er eksempelvis *ung* og *gammel*. En af de forskelle som her kan findes, er kvindes ægteskabelige status, som nævnes to gange hos kvinden i form af *gift* og *enlig*, mens dette ikke nævnes hos manden. Her nævnes i stedet *klog* og *rig*, mens adjektiver af denne type ikke findes hos kvinden. Derudover findes hos begge køn beskrivelser af udseende eller fysiske formåen, hos kvinden i form af adjektivet *smuk* og hos manden i form af *stærk*. Her findes altså en mærkbar forskel på, hvorledes kvinder og mænd beskrives både i form af arbejde, men særligt når man undersøger de adjektiver, som anvendes til at beskrive de to køn. Uddannelse nævnes ikke hos nogen af kønnene i denne ordbog.

4.1.4 Dyr

I redegørelsen af tidligere undersøgelser på dette felt, var dyr et tema hos særligt kvinderne. I denne ordbog behandles dette ikke hos hverken kvinden eller manden. Hos manden undersøges der dog udenfor de menneskelige grænser, idet "overnaturligt el. mytologisk væsen af hankøn" (Det danske sprog- og litteraturselskab C 2003, S. 24), behandles. Eksemplerne der gives her er *julemand*, *havmand* og *manden med leen* (Det danske sprog- og litteraturselskab C 2003, S. 24). Derfor er det ikke som sådan dyr men nærmere fantasivæsner eller talemåder.

4.1.5 Biologi

Når man læser i ordbogen, får man i tråd med tidligere undersøgelser indtrykket af, jf. teoriafsnit 2.6, side 18, at biologien er vigtigere for kvinden end for manden. Dette kommer blandt andet til udtryk i det allerførste, som beskrives under opslagene *mand* og *kvinde*: Hos manden står: "Voksen person af hankøn - undertiden med vægt på karaktertræk der traditionelt er blevet opfattet som typiske for hankønnet fx handlekraft, styrke el. mod" (Det danske sprog- og litteraturselskab C 2003, S. 24), mens der hos kvinden står: "voksen person af hunkøn - undertiden med betoning af biologisk el. samfundsmæssig status" (Det danske sprog- og litteraturselskab B 2004, S. 437). Rent leksikografisk er fokus to forskellige steder her, hos manden er det på karaktertræk og personlighed, mens det hos kvinden er på hendes biologiske status og samfundsstatus. Det er umiddelbart to meget forskellige fokus, og man får lyst til at pointere at kvinden er mere end sin biologi og hendes position i samfundet, ligesom mænd er mere end karaktertrækkene handlekraft, styrke og mod. *Den biologiske status* som nævnes hos kvinden, er også værd at undersøge, for hvad er dette egentlig? Handler det om hvorvidt kvinden er gravid eller ej, fødedygtigt eller ej, eller om hun måske er i overgangsalderen? Og er dette noget, som er definerende for kvinden? Hvis en kvinde ikke kan få børn, er hun så ikke en kvinde mere? At kvinder kan føde børn, er naturligvis et vigtigt aspekt, og noget som adskiller hende fra manden. Alligevel kan det undre, at det tilsyneladende bliver hele hendes identitet, at *gravid* er det første adjektiv, som nævnes, (Det danske sprog- og litteraturselskab B 2004, S. 437) og at hendes *biologiske status* på en eller anden måde er noget, som vi diskuterer offentligt frem for at anse dette som et privat anliggende. Dette aspekt ses ikke hos manden, selvom biologien naturligvis her er forskellig, fordi manden ikke på samme måde går igennem forskellige stadier, hvor evnen til at få børn ændres, er det alligevel påfaldende, at det eneste eksempel eller beskrivelse hvor man kan spore biologi er "Som han dog var vokset den dreng, næsten som en voksen mand at se på" (Det danske sprog- og litteraturselskab C 2003, S. 24). Det er en helt anden måde at beskrive et biologisk aspekt, her er der tale om et barn, som er ved at overgå til voksen. Det er noget, som helt almindeligvis kommenteres på for både piger og drenge, mens kvindens *biologiske status* umiddelbart er mere privat, og noget som man ikke altid kan se med det blotte øje, som man kan, når et barn pludselig er vokset meget. At kvindens biologi behandles anderledes, og at noget som i princippet kan betragtes som relativt privat, bliver noget man diskuterer, viste Nübling også i hendes artikel. I undersøgelsen af den franske ordbog, var der som tidligere nævnt, jf. teoriafsnit 2.6, side 18, en grundig beskrivelse af kvindens kønsorganer, forplantningsevne, graviditet, fødsel og overgangsalder. Dette er alle emner, som man kan betragte som private, mens det eneste som omhandlede mandes biologi, var skægvækst, altså noget som er synligt for alle mennesker, og som ikke umiddelbart er meget privat (Nübling 2009, S. 597). Hvis man igen sammenligner med opslaget i DDO, så var det eneste,

man kunne betragte som en beskrivelse af noget biologisk, at en dreng vokser og bliver voksen, som umiddelbart heller ikke er noget meget privat.

Derudover er det værd at bemærke, at når manden beskrives ud fra det, som ordbogen kalder *typiske maskuline personlighedstræk*, så er dette en meget snæver måde, at betragte mænd på. At være handlekraftig eller modig kan beskrive både kvinder og mænd, og er ikke som sådan forbeholdt mænd. Derudover er det ikke alle mænd, som nødvendigvis besidder disse egenskaber, men derfor er de alligevel mænd. Det bliver på sin vis et noget indskrænket billede af de to køn, også selvom man er bevidst derom, at beskrivelserne i ordbøgerne skal være korte og præcise, hvorfor de måske også bliver mere stereotype. Dette fortsætter, idet der er en beskrivelse af sex, under opslaget om kvinden, hvor følgende eksempel er: "Mænd bliver ofte seksuelt aktive, blot de ser en laber dame - mens kvinden skal føle gensidig tiltrækning, før sexlysten vækkes" (Det danske sprog- og litteraturselskab B 2004, S. 437). Det skal nævnes, at dette er et citat taget fra BT, og altså ikke noget som forfatterne til ordbogen selv har skrevet men blot inddraget. Alligevel er det en noget karikeret og stereotyp forståelse af sexlyst hos mænd og kvinder. Interessant at bemærke, er det også, at dette skrives under opslaget *kvinde*, mens sex ikke nævnes overhovedet under opslaget *mand*. Man kan argumentere for, at dette er med til at understrege at biologi, sex og reproduktion er større temaer for kvinden end for manden, når man undersøger denne ordbog. Særligt fordi citatet handler lige meget om kvinder og mænd, men alligevel skrives hos kvinden, også selvom artiklen som beskriver hende, er væsentlig kortere end artiklen om manden. På den måde fylder biologien endnu mere, og man kan overveje, om ikke man kunne have brugt andre eksempler til at lave en beskrivelse af kvinden, som var mere neutrale som *to glade kvinder* eller *et motionsløb for kvinder*. Dette havde givet samme forståelse, og man havde set eksempler på ordet brugt, i stedet bliver det tydeligt, at der er temaer og emner som graviditet, sex, ægteskabelige status og biologiske status der fylder mest, og derfor må dette også være de vigtigste temaer for kvinden, skulle man tro ordbogen. Særligt understreges dette, når dette ikke gør sig gældende for manden.

4.1.6 Citater

Når man sammenligner, hvem der citeres, er det mest iøjnefaldende igen, at artiklen om manden er væsentligt længere end kvindes, idet der er mange flere forskellige citeret her. Under kvinden findes to citater, et fra BT og et som er fra en dagbogsserie på nationalmuseet, derfor er det svært for alvor at kommentere på, hvor bredt et materiale man har valgt citater fra. Til sammenligning findes der under manden 20 citerede kilder, hvorfor det her er nemmere at undersøge citatvalgene. Følgende kilder er i citeret under opslaget *mand*: Alt for damerne, Femina, Bo Bedre, Aktualitetsprogram, Berlinske Tidende, Dan Turells roman *Mord i Rendestenen*, DR, Dagbøger fra Nationalmuseet, Lone Diana Jørgensens

roman *Fuldautomatiske kvinder*, Aarhuus Stiftstidende, Ekstra bladet, BT, Ester Bocks roman *Tonefald*, Se og Hør, STANDart litteraturmagasin, Nils Aage Jensens *bog Guld og Frihed. En bog om vikingerne*. Jyllandsposten, Familie Journalen, Kåre Bluitgens ungdomsbog *Bødlens Bud*, samt det som blot er beskrevet som "hjemmeside". Nogle kilder anvendes mere end en gang. Der er her et bredt udvalg af litteratur, som er skrevet i diverse aviser, magasiner, tv programmer, romaner og fagbøger. Tilsyneladende er her ingen kendte citater, som henvises til, som det var tilfældet i artiklen af Nübling, hvor et kendt citat af Simone De Beauvoir, ikke blev citeret til hende, jf. teoriafsnit 2.6, side 26. I stedet anvendes her en umiddelbart forskellige tekststykker af forskellige litteratur, men ikke meget kendte udtalelser eller citater.

4.1.7 Andre aspekter

Det sidste område som undersøges i denne del af analysen, er det mere udefinerede *Andre aspekter*, som er tiltænkt at indeholde overvejelser eller pointer, som ikke er faldet ind i nogle af de ovenstående kategorier.

Et citat som her må inddrages er følgende fra opslaget *mand*: "Arne tager det imidlertid som en mand, at han tabte til sin egen kone" (Det danske sprog- og litteraturselskab C 2003, S. 25). Dette er inddraget fordi, det er interessant, at det tilsyneladende betragtes som meget negativt, at tabe til sin egen kone. Man kan overveje, om det blot er fordi, det er en som står en nær, på samme måde som søskende der taber til hinanden, eller om det negative består i, at manden taber til en kvinde, som endda er hans egen kone. Altså om Arne betragter sig selv som så meget bedre, og det er et stort nederlag, at han taber til netop hende. I hvert fald kan man overveje, om ikke ordbogen kunne finde et bedre eksempel, eller undlade at nævne, hvem Arne taber til, da det i princippet ikke ændrer ved forståelsen, såfremt der blot havde stået *Arne tager det imidlertid som en mand, at han tabte i kortspil.*

Et andet aspekt, som her skal nævnes, er det faktum at efter opslaget *kvinde*, findes der mange andre ord og opslag, hvor ordet *kvinde* er første del af ordet, eksempelvis "kvindearbejde", "kvindebedårer", "kvindebevægelse" og "kvindebillede" (Det danske sprog- og litteraturselskab B 2004, S. 437). I alt findes der 31 opslag, hvor ordet kvinde indgår, som første del af ordet. Når opslaget *mand* slutter, så går man videre til *mandag* (Det danske sprog- og litteraturselskab C 2003, S. 25). Dette kan måske være medbetydende for, at opslaget om manden er længere end om kvinden, men peger også på en tendens i sproget, at såfremt noget er knyttet til en kvinde, så skal dette pointeres, mens ordet i sin oprindelse knytter sig mere til manden.

4.2 Duden Das große Wörterbuch der deutschen Sprache

I det følgende analyseres DGW i syv forskellige kategorier, som bidrager til at skabe et samlet billede, af hvorledes køn præsenteres i denne ordbog.

4.2.1 Mængde af data til de to opslag

I dette afsnit undersøges mængden af data, som er til opslagene *Mann* og *Frau*, dette gøres ved at undersøge, hvor lange beskrivelser der findes til hvert af de to opslag, samt at se på om og i så fald hvorledes dette adskiller sig fra hinanden.

I den tyske ordbog DGW*,* er der 65 linjers beskrivelse til opslaget *Frau* og 195 linjers beskrivelse til opslaget *Mann*, i tråd med hvad også Nübling beskriver i sin artikel, så er opslaget omhandlende manden væsentlig længere end opslaget omhandlende kvinden. Ligesom det bemærkes hos Nübling, så findes noget af forklaringen på, hvorfor opslaget *Mann* er længere end opslaget *Frau* deri, at ordet *Mann* kan anvendes bredere og betyde mere end blot *menneske af hankøn*. Det kan eksempelvis anvendes som et udtryk for en person, som det ses i følgende eksempel: "Ein Kampf M. gegen M." (Wissenschaftlichen Rat der Dudenredaktion B 1999, S. 2506), hvor det udtrykker, at man kæmper én mod én. Tilsvarende findes ikke under opslaget *Frau*, fordi ordet *Frau* på tysk ikke kan stå i stedet for eksempelvis *Person,* dog kan det betyde mere end blot *kvinde,* idet det også kan betyde *kone. Mann* kan også anvendes som beskrivelse af en hel gruppe, som det ses i denne sætning fra ordbogen "Morgen fahren wir alle M. nach München*"* (Wissenschaftlichen Rat der Dudenredaktion B 1999, S. 2506), ligesom det også kan anvendes som et synonym for *pr person,* eksempelvis *"*Die Kosten betragen 5 Mark pro M.*"* (Wissenschaftlichen Rat der Dudenredaktion B 1999, S. 2506). Her anvendes det altså ikke i betydningen *en mand*, men som en beskrivelse af en persongruppe eller som noget der angiver et antal. Derudover anvendes ordet *Mann* også i flere faste vendinger og talemåder, hvor betydningen ligeledes ikke er direkte *mand* men nærmere *person,* eksempelvis: "M. über Bord!" (Wissenschaftlichen Rat der Dudenredaktion B 1999, S. 2506), "Alle M. an Deck!" (Wissenschaftlichen Rat der Dudenredaktion B 1999, S. 2506) og "Die Kompagnie kämpfte bis zum letzten M." (Wissenschaftlichen Rat der Dudenredaktion B 1999, S. 2506). Det samme gør sig gældende i følgende eksempler: "der M. auf der Straβe" (Wissenschaftlichen Rat der Dudenredaktion B 1999, S. 2506), som ifølge ordbogen betyder, at denne mand er repræsentativ for den gennemsnitlige befolkning. Her er altså ikke tale om en bestemt mand, men snare blot en person, men fordi det er en fast talemåde, kan man ikke blot ændre det til person. Det samme gør sig gældende for udtrykket: "Det M. sein, etw. zu tun" (Wissenschaftlichen Rat der Dudenredaktion B 1999, S. 2506), her behøver det heller ikke nødvendigvis være en mand, som er rette mand for opgaven, men idet det er en fast vending, kan man ikke blot ændre dette til eksempelvis

Frau. Der findes i ordbogen desuden en del talemåder, som ordbogen specifikt skriver *"*von männlichen Personen*"* (Wissenschaftlichen Rat der Dudenredaktion B 1999, S. 2506) (Wissenschaftlichen Rat der Dudenredaktion B 1999, S. 2507)*,* dette er ved flere eksempler blandt andet: "der erste M. an der Spitze sein" (Wissenschaftlichen Rat der Dudenredaktion B 1999, S. 2507) og "der M. des Tages" (Wissenschaftlichen Rat der Dudenredaktion B 1999, S. 2506). Til opslaget *Mann* findes i alt 34 udtryk eller faste vendinger etc., som er markeret med fed skrift og forklaret. Af disse 34 er der seks, hvor ordbogen skriver, at disse er specifikt knyttet til manden. Til sammenligning findes der to udtryk, som er markeret med fed skrift til opslaget *Frau*, det er "die weise F." (Wissenschaftlichen Rat der Dudenredaktion A 1999, S. 1302), som ifølge ordbogen betyder, enten jordmoder eller en kvinde som foretager aborter illegalt. Det andet udtryk er "Unsere liebe F." (Wissenschaftlichen Rat der Dudenredaktion A 1999, S. 1302), som betyder *Jomfru Maria*. Der er altså klart flere talemåder knyttet til manden, både fordi flere ikke specifikt omhandler ham, men om mennesker generelt, men der er også inddraget flere om manden som emne. Det kan naturligvis synes skævt og asymmetrisk, men såfremt der er flere talemåder omhandlende manden, er det også svært at udelade dette for et princip om ligestilling og lighed. Alligevel må man også overveje, om ikke der måske er flere relevante talemåder om kvinden, som kunne være interessante at inddrage i ordbogen.

4.2.2 Ægteskab, familie og husholdning

Når man undersøger, hvor ofte emner som ægteskab, familie og husholdning nævnes i beskrivelsen af *Frau*, kan man læse, at det sker 25 gange på de 65 linjer, hvormed kvinden beskrives. Det sker både i form af adjektiver som "mütterliche" (Wissenschaftlichen Rat der Dudenredaktion A 1999, S. 1302), men også adjektiver som "verheiratete" (Wissenschaftlichen Rat der Dudenredaktion A 1999, S. 1302) og "schwangere" (Wissenschaftlichen Rat der Dudenredaktion A 1999, S. 1302) er at finde. I forbindelse med graviditet, nævnes også abort i form af talemåden "die weise F." (Wissenschaftlichen Rat der Dudenredaktion A 1999, S. 1302), som beskrives med flere betydninger, herunder en kvinde som foretager illegale aborter.

Det ses tydeligt, at ordet *Frau* kan anvendes på samme måde, som ordet *kone* kan på dansk, det vil sige, at der er eksempler som "Er fragte sie, ob sie seine F. werden wolle*"* (Wissenschaftlichen Rat der Dudenredaktion A 1999, S. 1302)*, "*sie lebten wie Mann und F.*"* (Wissenschaftlichen Rat der Dudenredaktion A 1999, S. 1302) og *"*er hat eine liebe F.*"* (Wissenschaftlichen Rat der Dudenredaktion A 1999, S. 1302). I disse eksempler er betydningen af ordet *Frau* nærmere *ægtefælle* eller *kone,* end det er *menneske af hunkøn*. Derudover anvendes *Frau* også som tiltale, forstået på den måde, at man på tysk ofte vil anvende en titel som eksempelvis *Frau Müller,* hvor man på dansk til sammenligning blot vil anvende

personens fornavn og ikke fx *Fru Møller*. Derudover anvendes *Fraülein,* altså frøken, ikke rigtigt mere på tysk, og derfor tiltales alle kvinder med *Frau*. Det er ikke knyttet til ægteskabet længere, hvorfor det er noget alle kvinder tituleres med, gifte som ugifte. Dette underbygges også i følgende eksempler: "ich habe F. Meier getroffen" (Wissenschaftlichen Rat der Dudenredaktion A 1999, S. 1302), "F. Studienrätin" (Wissenschaftlichen Rat der Dudenredaktion A 1999, S. 1302), "F. Oberin" (Wissenschaftlichen Rat der Dudenredaktion A 1999, S. 1302) og "Sehr geehrte F. Müller" (Wissenschaftlichen Rat der Dudenredaktion A 1999, S. 1302). Her ses det, hvordan *Frau Meier* er en benævnelse af en person, mere end det er en indikator på *en person af hunkøn*. Det er en måde at omtale eller tiltale en person, på samme måde som vi på dansk, kalder en person ved fornavn. Et fornavn er typisk også stærkere forbundet med enten kvinder eller mænd, selvom der også findes kønsneutrale navne. Alligevel må man argumentere for, at blot fordi man ved, at et navn typisk er et kvindenavn, så er intentionen ikke at fortælle, at *Louise er en kvinde*, når man kalder på hende. Man kalder på Louise, fordi man gerne vil i kontakt med netop hende. På samme måde, kan man anskue denne form for brug af *Frau*, det handler ikke om, at tydeliggøre, at dette er en kvinde, men at man gerne vil i kontakt med den, som bærer navnet. På tysk vil man i mere formelle sammenhænge, altid bruge en titel samt efternavn. På dansk er denne titel til sammenligning *fru* eller *frøken,* som også indikerer hunkøn, men som ikke er identisk ikke et ord for *kvinde*. Netop det er en pointe, at selvom man ikke har intentionen om, at tydeliggøre at der her er tale om enten en kvinde eller mand, så sker det alligevel implicit på dansk, fordi navnene typisk er knyttet mere til det ene køn end det andet, og på tysk fordi man rent faktisk siger det helt præcist, også selvom det ikke er med intentionen derom.

14 gange nævnes ægteskab, familie og husholdning til opslaget *Mann*, og umiddelbart nævnes familie og husholdning ikke, og derfor er det primære altså ægteskab, eller at manden indgår i et forhold til en kvinde. Det sker med eksempler som: " [ihr verstorbener, geschiedener, zweiter] M." (Wissenschaftlichen Rat der Dudenredaktion B 1999, S. 2507), ligesom i eksempler som følgende: "sie hat dort einen M. gefunden" (Wissenschaftlichen Rat der Dudenredaktion B 1999, S. 2507), "als M. und Frau" (Wissenschaftlichen Rat der Dudenredaktion B 1999, S. 2507) og "sie lebte von ihrem M. getrennt" (Wissenschaftlichen Rat der Dudenredaktion B 1999, S. 2507). Her ses manden i forskellige relationer, men altid i relation til en kvinde og ægteskab. At manden kan være far og have børn, nævnes ikke. Det eneste som kan komme i den kategori er eksemplet: "meine Männer" (Wissenschaftlichen Rat der Dudenredaktion B 1999, S. 2506), idet det forklares på følgende måde: "Ehemann u. Sohn, Söhne" (Wissenschaftlichen Rat der Dudenredaktion B 1999, S. 2506). Det er altså ikke som sådan manden, som sættes i direkte forbindelse med dette, men nærmere kvinden, som udtaler dette, og mener *min mand og min søn*. Det kan naturligvis sagtes være, at denne mand er fader til denne søn, men det står intet

sted direkte, og manden sættes på intet tidspunkt i direkte forbindelse med roller, som kan kategoriseres som familiære, andet end som ægtemand. Til sammenligning nævnes hos kvinden "mütterliche" (Wissenschaftlichen Rat der Dudenredaktion A 1999, S. 1302), men også graviditet er et tema. Her ses altså en grundlæggende forskel i tematik på dette område.

Et tema som man kunne kalde kvindefrigørelse, kvindekamp eller ligestilling behandles også under opslaget *Frau*. Det gøres det eksempelvis i et citat som "Man kommt nicht als F. zur Welt, man wird dazu gemacht" (Wissenschaftlichen Rat der Dudenredaktion A 1999, S. 1302), dette er et kendt citat af Simone De Beauvoir, som netop også er en kritik at den biologiske tilgang til køn, idet hun finder, at vores biologiske køn ikke er ene ansvarlig for diverse kønsroller. Dette ses i hendes citat, hvor pointen netop er, at det vi betragter som *kvinde,* er noget vi bliver gjort til, men ikke noget medfødt. Dette aspekt beskrives også i dette speciales teoriafsnit 2.1, særligt under begrebet *Doing Gender* på side 6. Også adjektivet "emanzipierte" (Wissenschaftlichen Rat der Dudenredaktion A 1999, S. 1302) anvendes som beskrivelse under opslaget *Frau*, dette er interessant fordi det ikke forekommer under opslaget *Mann*. Det man umiddelbart kan udlede af det er, at det er en pointe, såfremt kvinden er uafhængig og emanciperet, mens dette en blot forventes hos manden, eller i hvert fald ikke er nævneværdigt. Man kan naturligvis argumentere for, at dette ikke altid har været en selvfølge for kvinder, og til dels stadig ikke er det alle steder i verden, men i en ordbog fra et vestligt land, er det alligevel værd at bemærke, at blandt de otte adjektiver som nævnes i starten af opslaget *Frau*, så er dette det ene. Man må derfor umiddelbart konkludere at ifølge denne ordbog, er dette adjektiv relativt anvendt eller sigende, når man skal beskrive kvinder. Et andet eksempel er: "für die Gleichberechtigung der F. kämpfen" (Wissenschaftlichen Rat der Dudenredaktion A 1999, S. 1302) og "Die bürgerliche Ehe funktioniert durch die…Unterdrückung der F." (Wissenschaftlichen Rat der Dudenredaktion A 1999, S. 1302). I de sidste to eksempler ses det, hvordan ligestillingen nævnes direkte, samt hvordan man kan betragte det borgerlige ægteskab som kvindeundertrykkende. Tilsvarende findes ikke umiddelbart under opslaget *Mann*, men ved at inddrage disse eksempler i ordbogen bliver det også tydeligt, at dette er vigtige temaer for kvinder eller i tilknytning til kvinder. Man kunne også argumentere for, at dette som sådan handler om ligestilling mellem køn, og på den måde ikke burde være mere forbundet til kvinder end til mænd. Omvendt er det kvinderne, som har kæmpet for flere rettigheder, og som er det køn, det direkte omhandler. Man kan desuden argumentere for, at det første citat der handler om, hvordan man ikke fødes som kvinde, men bliver gjort til det, er et citat, som ordbogen burde forklare eller reflektere over, og også knytte til ligestillingskampen. Hvis ikke man kender citatet, og når ordbogen ikke henviser til Simone De Beauvoir, som ophavsperson til dette, så skal man selv kende baggrunden, og vide hvor det kommer fra, for at forstå meningen dermed til fulde. Det er ikke sikkert, at alle gør det, og dermed kan

citatet blive misvisende, eller tolket anderledes end intentionen er. Ligesådan er det med det sidste eksempel, omkring det borgerlige ægteskab, som kun fungerer ved at undertrykke kvinden, her kunne en forklaring også være nødvendig. Det er måske ikke alle, som får hele meningen med, hvis man blot slår op og læser om det, så kan det næste ligne en form for fakta. På meget kort plads, synes det muligt at inddrage, at dette handler om ligestilling eller er en form for kritik af det borgerlige ægteskab.

4.2.3 Uddannelse, arbejde, personlighed og udseende

Uddannelse og arbejde nævnes ikke meget i forbindelse med opslaget *Frau*, det der dog nævnes er *"*Hebamme*"* (Wissenschaftlichen Rat der Dudenredaktion A 1999, S. 1302)*,* altså jordmoder og *"*F. Studienrätin*"* (Wissenschaftlichen Rat der Dudenredaktion A 1999, S. 1302)*,* som betyder kvindelig adjunkt. Der er altså umiddelbart to benævnelser af arbejde. Derudover nævnes også "die weise F." (Wissenschaftlichen Rat der Dudenredaktion A 1999, S. 1302), som kan være en kvinde, der foretager aborter illegalt, hvad også i en eller anden grad, må betragtes som en form for arbejde. Til sammenligning nævnes noget, man kan betegne som et arbejde fem gange under opslaget *Mann*, i form at følgende: *"*Ein Mann der Feder" (Wissenschaftlichen Rat der Dudenredaktion B 1999, S. 2506), "Parlamentarier" (Wissenschaftlichen Rat der Dudenredaktion B 1999, S. 2506), "Verkäufer" (Wissenschaftlichen Rat der Dudenredaktion B 1999, S. 2507), "König" (Wissenschaftlichen Rat der Dudenredaktion B 1999, S. 2507) og "Kanzler" (Wissenschaftlichen Rat der Dudenredaktion B 1999, S. 2507). Umiddelbart er dette et nogenlunde bredt spektre af arbejdstyper, alligevel er det iøjnefaldende at eksempelvis *Kanzler* her nævnes, mens *Kanzlerin* ikke nævnes til opslaget *Frau*. Ligesom at *Parlamentarier* nævnes, mens intet politiskarbejde eller blot politik generelt nævnes hos kvinden. Omvendt nævnes en kvinde, som foretager aborter illegalt, under opslaget *Frau*, og dette må betragtes som noget nedsættende i en eller anden grad, idet det netop beskrives som illegalt. Til sammenligning nævnes ingen typer arbejde hos manden, som kan betragtes som nedsættende.

I forhold til udseende nævnes hos kvinden i alt to adjektiver, som kan beskrive dette *"*jung*"* (Wissenschaftlichen Rat der Dudenredaktion A 1999, S. 1302) og "elegante" (Wissenschaftlichen Rat der Dudenredaktion A 1999, S. 1302). Derudover nævnes også "schwangere*"* (Wissenschaftlichen Rat der Dudenredaktion A 1999, S. 1302) som også kan beskrive udseendet hos en kvinde, men som også er en tilstand og noget som handler om biologi, hvorfor det i dette speciale primært behandles i et senere afsnit om netop dette. Hos manden er der umiddelbart lidt flere beskrivelser af udseendet i form af: "ein junger, gut aussehender, alter, betagter" (Wissenschaftlichen Rat der Dudenredaktion B 1999, S. 2506). Når man sammenligner beskrivelserne af udseendet, så er det tydeligt, at det ikke er helt de samme beskrivelser til de to køn, omvendt er der heller ikke meget store forskelle, hvor den ene er me-

get positivt eller negativt ladet. De forskelle som ikke for alvor er at finde ved udseendet, er til gengæld til stede, når personlighed eller karaktertræk undersøges. Under opslaget *Frau*, findes der følgende, som man kan betragte, som beskrivelser af personlighed eller karaktertræk: *kluge, mütterliche, emanzipierte, berufstätige, tüchtig, behertzt* (Wissenschaftlichen Rat der Dudenredaktion A 1999, S. 1302), derudover nævnes "Eine F. von heute" (Wissenschaftlichen Rat der Dudenredaktion A 1999, S. 1302) og "Eine F. von Welt" (Wissenschaftlichen Rat der Dudenredaktion A 1999, S. 1302). Til sammenligning findes der til opslaget *Mann* blandt andet følgende beskrivelser: *berühmter, höflicher*, samt også følgende: "er ist ein M. der raschen Entschlüsse" (Wissenschaftlichen Rat der Dudenredaktion B 1999, S. 2506), "Ein M. der Tat (ein entschlussfreudiger, tatkräftiger Mann)" (Wissenschaftlichen Rat der Dudenredaktion B 1999, S. 2506). Derudover beskrives manden også som "ein M. von Geist, Charakter, Format, hohem Einfluss" (Wissenschaftlichen Rat der Dudenredaktion B 1999, S. 2506). Der findes altså umiddelbart flere beskrivelser af mandens personlighed og personlighedstræk, end der gør om kvinden. Der er tilsyneladende ikke stor forskel på, hvor mange positive og negative egenskaber de to køn tilskrives, idet beskrivelserne af begge køn er overvejende positive. Dog er det alligevel værd at bemærke, at det er nogle forskellige beskrivelser af kønnene. Beskrivelsen hos kvinden bærer i nogen grad præg af ligestillingskampen, forstået på den måde, at kvinden beskrives som emanciperet og erhvervsaktiv, mens der ikke findes denne type beskrivelser hos manden, og man må derfor overveje, om det er fordi, man blot automatisk går ud fra, at sådan forholder det sig for ham, mens det ikke er en selvfølge hos kvinden, hvorfor det det er meningsfuldt at nævne. Hos manden er der tilsyneladende et fokus på handlekraft, idet det nævnes flere gange på forskellig vis, mens dette ikke er et træk, som tilskrives kvinden. Derudover beskrives manden også som havende karakter, format og som værende indflydelsesrig, beskrivelser af denne type, ses heller ikke hos kvinden. Der er altså umiddelbart forskel på, hvordan de to køn portrætteres, når det kommer til personlighed, man skal naturligvis være opmærksom på, at man ikke behøver at lave nøjagtig samme beskrivelse under opslaget *Frau* som under opslaget *Mann*, alligevel er det tydeligt, at det er forskellige egenskaber som vægtes, og netop dette kunne man overveje, om man kunne gøre mere kønsneutralt, for netop ikke at styrke fordomme og stereotyper.

4.2.4 Dyr

Temaet dyr, blev også behandlet i artiklen af Nübling og beskrevet i teoriafsnit 2.6 på side 23. I undersøgelsen af Porsch bemærkes det at "die Frau - so Porsch – etwas zwischen Mensch und Tier sein muss, da es eine Anatomie des Menschen von der der Frau und der der Hauskatze zu unterscheiden gilt" (Porsch efter (Nübling 2009, S. 608)). Fordi nogle ordbøger tilsyneladende skærer kvinder og dyr over én kam, eller i hvert fald putter dem i samme kategori, er det også interessant at se, hvorledes

DGW behandler dette tema. Umiddelbart er der ikke benævnelser af dyr hverken under opslaget *Frau* eller opslaget *Mann*.

4.2.5 Biologi

Til opslaget *Frau*, er der umiddelbart ikke mange benævnelser eller hentydninger til biologi, det som er at finde, er primært knyttet til reproduktion i form af "schwangere" (Wissenschaftlichen Rat der Dudenredaktion A 1999, S. 1302) og "mütterliche" (Wissenschaftlichen Rat der Dudenredaktion A 1999, S. 1302). Også abort nævnes i form af føromtalte kvinde, der udfører aborter illegalt, dette er ikke som sådan forbundet direkte med den kvindelige biologi, men har alligevel en sammenhæng, i det det kun er kvinder, som kan få foretaget aborter. Derudover er der et eksempel på en talemåde i form af følgende: "eine F. aus guter Familie" (Wissenschaftlichen Rat der Dudenredaktion A 1999, S. 1302), dette kan på sin vis betragtes som en form for biologi, fordi biologi og familie ofte vil knyttes sammen, men alligevel kan man overveje, om det er et decideret biologisk aspekt, idet det også kan betragtes som noget der snarere handler om emner som social position, værdier og økonomi. Mandens biologi beskrives nærmest ikke, hans udseende behandles som tidligere beskrevet en smule, men decideret biologis aspekter beskrives ikke for alvor, det som man måske kan argumentere for, kommer nærmest er eksempler som "Kräftige Männer" (Wissenschaftlichen Rat der Dudenredaktion B 1999, S. 2506), og så "der kleine M.*"* (Wissenschaftlichen Rat der Dudenredaktion B 1999, S. 2506)*,* som ifølge ordbogen kan betyde *penis*. Når man sammenligner opslagene *Frau* og *Mann*, er biologi umiddelbart ikke et stort fokus i denne ordbog, dog er det værd at bemærke, at når det omhandler kvinden, så er biologien i høj grad forbundet med reproduktionen. Dette er ikke tilfældet hos manden, hvor det enten knyttes meget til hans udseende, som allerede er beskrevet, og så omtales hans kønsorgan, hvad ikke var tilfældet for kvinden. Dette er interessant i forhold til artiklen af Nübling, hvor biologi for særligt kvinden, var et meget stort tema i nogle af de undersøgelser som hun inddrager. Her var udførlige beskrivelser af kønsorganer og fødsler eksempelvis. Denne type beskrivelser af biologi, ses ikke i denne ordbog.

4.2.6 Citater afsnit

I forhold til citater, er der til både opslaget *Mann* og *Frau* en bred palet af citater, til opslaget *Frau* er der citeret følgende 12: Karl Heinrich Waggerls roman *Brot,* Max Frischs *Mein Name sei Gantenbein, Spiegel,* Bruno Franks roman *Tage des Königs,* Elizabeth Langgässers roman *Das unauslöschliche Siegel,* August Kühns roman *Zeit zum Aufstehn,* Uwe Johnsons roman *Das dritte Buch über Achim,* Rosa von Praunheims bog*, Sex und Karrierer,* Manheimer Morgen, Manfried Bielers roman *Bonifaz oder Matrose in der Flasche,* Heinrich von Kleists novelle *Michael Kohlhaas* og Johann Wolfgang von Goethes digt *Klagegesang von der edlen Frauen Des Asan Aga.* Til opslaget *Mann* findes følgende syv citeringer: Magasinet *Abenteuer und Reisen, Hörzu,* avisen *Die Woche,* Johann Wolfgang von Goethes skuespil *Faust,* Thomas Manns roman

Zauberberg, 5. Mosebog og *Clima Commerce international*. Der anvendes altså mange forskellige typer kilder til begge køn. Umiddelbart er der flere romaner til opslaget *Frau,* mens der til opslaget *Mann* er flere tidsskrifter eller aviser.

Det som til denne kategori for alvor springer i øjnene, er måden hvorpå citatet "Man kommt nicht als F. zur Welt, man wird dazu gemacht" (Wissenschaftlichen Rat der Dudenredaktion A 1999, S. 1302) behandles. Dette skiller sig ud, idet citater egentlig tilhører Simone de Beauvoir, men hun nævnes ikke, i stedet nævnes *Spiegel* blot. Dette er kritisabelt og i stedet burde ordbogen blot have anvendt den oprindelige kilde, altså de Beauviors eget materiale eller udgivelse, såfremt de ønskede, at inddrage dette citat. Når Eksempelvis Goethe eller Frisch citeres til deres egne værker, er det svært at argumentere for, at de Beauvior ikke skal behandles på samme måde.

4.2.7 Andre aspekter

I DGW er umiddelbart ikke aspekter, som ikke allerede er diskuteret i de opstillede kategorier.

4.3 Komparativ analyse

For at skabe klarhed og gøre de foregående analyser af de to ordbøger tydelige, sammenfattes de kvantitative data så vidt muligt først tabellarisk. Dette er gjort med det formål at gøre tal og anden data overskuelig og lettere sammenlignelig. Dog skal man være opmærksom på, at pointer og dybere analyse kan gemme sig i en sådan oversigt, samt at nogle pointer ikke lader sig reducere til tal, hvorfor der udover denne tabel også vil være et diagram, senere i dette afsnit, som forsøger at tage højde for kvalitative pointer, samt en mere uddybende komparativ analyse. Kategorien *Andre aspekter* er ikke inddraget i denne tabel, da data her varierer, idet det netop er forskellige pointer, som ikke kunne behandles i de andre kategorier. Derfor er dette ikke sammenligneligt i en tabel, som den der findes nedenfor. Tallene som er angivet i tabellen nedenfor, er ligeledes udregnet i procent. Det er foregået på den måde, at i hver kategori er der undersøgt og talt sammen, hvor mange gange eksempelvis *ægteskab* nævnes hos både manden og kvinden, derefter er den procentvise andel fundet, for at skabe tal, som er direkte sammenlignelige. Procenttallene er afrundede, hvorfor de sammenlagt ikke nødvendigvis giver 100.

4.3.1Kvantitativ tabel

Tabel over kvantitative data		
	Den danske ordbog	**Duden Das große Wörterbuch der deutschen Sprache**
Mængde af data til de to opslag	**Antal linjers beskrivelse** Kvinde: 28 linjer = 10,8 % Mand: 232 linjer =89,2 %	**Antal linjers beskrivelse** Frau: 65 linjer = 25,0 % Mann: 195 linjer = 75,0 %
Ægteskab, familie og husholdning	**Antal gange *ægteskab* nævnes** Kvinde: 4 gange = 30,8 % Mand: 9 gange = 69,2 % **Antal gange *familie* nævnes** Kvinde: 3 = 42,9 % Mand: 4 = 57,1 % **Antal gange *husholdning* nævnes** Kvinde: 0 = 0,0 % Mand: 1 = 100,0 %	**Antal gange *ægteskab* nævnes** Frau: 19 = 57,6 % Mann: 14 = 42,4 % **Antal gange *familie* nævnes** Frau: 6 = 100,0 % Mann: 0 = 0,0 % **Antal gange *husholdning* nævnes** Frau: 0 = 0,0 % Mann: 0 = 0,0 %
Uddannelse, arbejde, personlighed og udseende	**Antal gange et *arbejde* nævnes i direkte relation** Kvinde: 1 =8,3 % Mand: 11 = 91,7 %	**Antal gange et *arbejde* nævnes i direkte relation** Frau: 3 = 37,5 % Mann: 5 = 62,5 %
Dyr	Nævnes ikke	Nævnes ikke
Biologi	**Antal gange *biologi* nævnes** Kvinde: 4 = 66,7 % Mand: 2 = 33,3 %	**Antal gange *biologi* nævnes** Frau: 5 = 62,5 % Mann: 3 = 37,5 %
Citater	**Antal *citater* som nævnes** Kvinde: 2 citater = 9,1 % Mand: 20 citater = 91, 9	**Antal *citater* som nævnes** Frau: 12 Citater = 61,1 % Mann: 7 Citater = 38,9 %

4.3.2 Sammenligning DDO og DGW på baggrund af kategorier

I dette afsnit undersøges og analyseres den data, som beskrives i ovenstående tabel med kvantitative data i henhold til de to analyser, som er foretaget af de to ordbøger. Dette gøres fortsat i de opstillede kategorier for bedst muligt at skabe overblik.

4.3.2.1 Mængde af data til de to opslag

Når man sammenligner de to kolonner, er det iøjefaldende ved første kategori *Mængde af data til de to opslag,* at fordelingen af antal linjer til hvert af de to opslag. DDO er mere asymmetrisk sammenlignet med DGW. Tilfældigvis udgør opslaget *mand* og *kvinde* 260 linjer tilsammen, dette er også tilfældet i DGW for opslagene *Mann* og *Frau.* Det er altså her muligt at sammenligne en til en, fordi samlet set er undersøgelsesmaterialet i DDO og DGW er lige stort. Mandens opslag fylder i DDO 89,2 %, mens kvindens opslag 10,8 %. I DGW udgør mandens opslag 75 % af det samlede antal linjer, mens kvin-

dens opslag udgør 25 %. Her er altså en forskel på de to ordbøger, idet DGW giver opslaget til kvinden væsentligt mere plads. Det er stadig ikke 50:50, men dog bedre end ca. 90:10. I DDO skyldes dette blandt andet, at ordet *mand* kan bruges i flere sammenhænge end ordet *kvinde.* På dansk kan ordet *mand* blandt andet betyde *ægtemand, menneske* og *person,* hvad ordet *kvinde* ikke kan. Dertil kommer, at der tilsyneladende er flere faste vendinger og talemåder, hvor man omtaler manden, enten i betydningen af *person af hankøn,* men også i betydningen af *person.* Det samme gør sig gældende på tysk, ordet *Mann* har flere betydninger, hvor ordet *Frau* ikke kan bruges tilsvarende. Dog har ordet *Frau* flere betydninger end blot *person af hunkøn*, idet det også kan betyde *kone* og er en titel svarende til *fru* eller *frøken.* Om dette kan forklare hele forskellen på asymmetrien i ordbøgerne, og på hvorfor denne asymmetri er større i DDO end i DGW, er svært at svare på. Dog må det bemærkes, at mandens opslag i DDO er så meget længere end kvindens opslag, at man umiddelbart må overveje om en så stor del af dette opslag, rent faktisk ikke handler om manden specifikt, men om mennesket og om personer.

4.3.2.2 Ægteskab, familie og husholdning

Når man undersøger et tema som *ægteskab*, er det generelt et langt større tema i DGW, hvor det hos kvinden nævnes 19 gange og 14 gange hos manden, det nævnes altså i alt 33 gange i de to opslag. Til sammenligning nævnes det fire gange hos kvinden i DDO, ni gangen hos manden og samlet altså kun 13 gange i disse to opslag. I DGW er det altså et tema, som man ofrer væsentlig mere plads på. I DGW behandles dette tema mest hos kvinden, idet 57,6 % af det antal gange det nævens til de to opslag i denne ordbog, er det til opslaget *Frau.* Dog er det værd at bemærke, at det fordeler sig nogenlunde ligelige mellem manden og kvinden. Dette er anderledes i DDO, her nævnes ægteskab kun 30,8 % af gangene hos kvinden, og de resterende 69,2 % hos manden. Her bryder DDO med forventningen og med stereotyperne.

Et tema som *familie* bruges der i begge ordbøger mindre plads på, i DDO nævnes det hos kvinden tre gange, mens det hos manden nævnes fire gange. Til sammenligning nævnes det seks gange i DGW til opslaget *Frau*, men slet ikke hos manden. Her bliver det altså tydeligt, at det er nogenlunde ligeligt fordelt mellem mand og kvinde i DDO, mens det i DGW kun er et tema for kvinder, og ikke noget som er relevant for mænd. Husholdning er i ingen af ordbøgerne et tema, det nævnes en enkelt gang under opslaget *Mand* i DDO. Dette er værd at bemærke, idet dette typisk har været et kvindedomineret område, nu inddrages det ikke for alvor som tema, og i det tilfælde det gør, der handler det om en mand.

4.3.2.3 Uddannelse, arbejde, personlighed og udseende

I undersøgelsen af hvordan ordbøgerne behandler arbejde, ses en forskel i begge ordbøger. I DDO nævnes kun et enkelt erhverv til opslaget *kvinde*, mens der til manden nævnes 11, forholdet bliver altså

meget asymmetrisk. Hvis der i DDO nævnes et erhverv, sker det således i 91,7 % af tilfældene hos manden, og kun i 8,3 % af tilfældene hos kvinden. Dette er naturligvis en skæv fremstilling af den moderne kvinde, idet det kan komme til at fremstå, som om hun ikke er på arbejdsmarked. Manden beskrives med forskellige titler som: *embedsmand, tillidsmand, landmand, skuespiller* m.m.. (Det danske sprog- og litteraturselskab C 2003, S. 25) Hos kvinden nævnes der kun et enkelt erhverv, i form af prostitution. Dette er altså ikke blot skævt i form af antal jobs, som beskrives, men også i form at type arbejde, da prostitution er tabubelagt og en type arbejde, som ofte ses ned på, hvad ikke er tilfældet for de typer job, som nævnes hos manden. I DGW nævnes til opslaget *Mann* i alt fem erhverv, mens der hos kvinden nævnes tre. Hos manden findes altså knapt dobbelt så mange, som hos kvinden. Her er der umiddelbart en lidt bredere palet af typer af arbejde repræsenteret for begge køn, selvom fremstillingen her, heller ikke er uden problemer. Hos manden nævnes eksempelvis to politiske erhverv i form af *Parlamentarier* og *Kanzler,* denne type arbejde nævnes ikke hos kvinden overhovedet. Hos kvinden er to ud af tre nævnte erhverv i en eller andet grad knyttet til graviditet og fødsel, i form af *Hebamme* og *die weise F.,* som er kvinden, der foretog illegale aborter. Her er altså leksikografiske forskelle at finde.

I DDO beskrives manden og kvindes udseende i form af adjektiver som *smuk, stærk* og *ung.* Det er ikke opslagene igennem præcis de samme adjektiver, som anvendes til manden og kvinden, men umiddelbart nogenlunde lige positivt. Dog nævnes hos kvinden adjektiver som *enlig, gravid* og *gift,* mens manden eksempelvis beskrives som *klog,* hvad kvinden ikke gør. Her er altså igen et mere ægteskabeligt eller biologisk fokus hos kvinden, som i en eller anden grad reducerer hende til *ægtefælle* og *moder.* Det er der intet galt med at være, det er nogle vigtige funktioner, og også noget mange kvinder ønsker at være. Problemet opstår, når de reduceres til kun dette, og eksempelvis ikke som værende i arbejde på samme måde som manden. Derudover må man overveje, om ikke det at være *fader* er vigtigt for manden, idet det er ikke noget ordbogen beskæftiger sig med. I DGW er beskrivelserne af personlighed og udseende ca. lige positive, dog er beskrivelserne af mandens personlighed eller karaktertræk længere end kvindens. Hvor der for alvor er forskelle at finde, er deri at kvindens beskrivelse bærer præg af ligestillingskampen, og det nævnes hvordan kvinden er *emanciperet* og *erhvervsaktiv,* mens dette blot er en selvfølge hos manden.

4.3.2.4 Dyr

Dyr behandles ikke for alvor i nogen af ordbøgerne, i DDO findes der til opslaget mand beskrivelser af fantasivæsner, som umiddelbart er det der kommer tættest på, men som alligevel ikke kan betegnes som dyr, hvorfor dette ikke er relevant for denne analyse.

4.3.2.5 Biologi

Biologien er generelt et stort tema til opslaget *kvinde* i DDO, særligt fordi den første beskrivelse til dette opslag er følgende *"*voksen person af hunkøn - undertiden med betoning af biologisk el. samfundsmæssig status*"* (Det danske sprog- og litteraturselskab B 2004, S. 437). Denne ordbog præsenterer altså kvinden med betoning på hendes biologi, mens manden præsenteres med "vægt på karaktertræk der traditionelt er blevet opfattet som typiske for hankønnet fx handlekraft, styrke el. mod" (Det danske sprog- og litteraturselskab C 2003, S. 24). Det leksikografiske fokus er her meget forskelligt, og generelt er denne ordbog meget stereotyp i sin fremstilling af kønnene, hvad også kommer til udtryk i et citat som følgende "Mænd bliver ofte seksuelt aktive, blot de ser en laber dame - mens kvinden skal føle gensidig tiltrækning, før sexlysten vækkes" (Det danske sprog- og litteraturselskab B 2004, S. 437). Her behandles kønnenes seksualitet meget forskelligt og meget stereotypt. Til sammenligning er biologi ikke et specielt stort fokus i DGW, dog skal det nævnes, at såfremt biologien nævnes hos kvinden, så er det ofte i forbindelse med reproduktion. Manden knyttes ikke for alvor til reproduktionen i sit opslag, hvorfor der altså er en forskel at finde, men fordi opslagene i DGW generelt ikke beskæftiger sig meget med biologi, synes det knap så asymmetrisk som i DDO. Dette er interessant fordi tallene fra DDO minder meget om tallene fra DGW, alligevel fremstår beskrivelserne i DDO langt mere stereotype sammenlignet med beskrivelserne i DGW, hvorfor det her bliver tydeligt, at tallene ikke kan stå alene, men dog give et billede af, hvordan kønsfremstillingen er i disse to ordbøger.

4.3.2.6 Citater

I begge ordbøger anvendes en del citater, i DDO er der væsentlig flere at finde hos manden end hos kvinden. Fordi der kun er to citater i opslaget om kvinden, er dette for smalt til at kunne beskrive spekteret på. Hos manden er der til gengæld 20 citater, og her er der mange typer kilder inddraget og alle citater er tilsyneladende behandlet korrekt. Dette er ikke tilfældet i DGW, hvor citatet af Simone de Beauvoir ikke er citeret til hende, men blot til *Spiegel.* Dette er kritisabelt idet andre citater af eksempelvis Goethe er henvist til ham. Man bryder altså med sit leksikografiske princip her, og det kan være svært at forstå, hvad forklaringen på dette skulle være. Med det beskrevet, er det værd at nævne, at i DGW er fordelingen af citeringer mere ligelig, idet 61,1 % af citeringerne er til opslaget *Frau,* mens 38,9 % af citeringerne er til opslaget *Mann.* Dette er naturligvis ikke fuldstændigt lige, men nærmere midten sammenlignet med nogle af de andre kategorier.

4.3.2.7 Andre aspekter

I DDO er det værd at bemærke, at der tilsyneladende findes en del "kvindeord", forstået på den måde, at der efter opslaget *kvinde*, er en masse ord som starter med *kvinde-* . Dette tydeliggør, såfremt der er

tale om kvinder, og indikerer at de ord som standart anvendes, primært handler om mænd, idet man ikke taler om *mandesag* men *kvindesag* eller *mandelitteratur* men *kvindelitteratur*.

4.4 Opsamling på analyse

Med en analyse på denne længde, er der mange pointer og argumenter at holde overblik over. Derfor er nedenstående oversigt lavet. Den er inddraget med henblik på at skabe overblik, og for at fremhæve de allervigtigste pointer i sammenligningen af de to ordbøger.

Tabel over hovedpointer i den komparative analyse	
	Den danske ordbog og Duden Das große Wörterbuch der deutschen Sprache
Mængde af data til de to opslag	DGW er umiddelbart mere symmetrisk i fordelingen af pladsen til opslagene *Mann* og *Frau*, sammenlignet med DDO hvor fordelingen er meget skæv. Dette skyldes delvist, at ordene *Mand, Mann* og *Frau* har flere betydninger end ordet *kvinde*.
Ægteskab, familie og husholdning	*Ægteskab* er et langt større tema i DGW sammenlignet med DDO. Temaet *familie* er ikke specielt stort i nogen af ordbøgerne, dog nævnes de ca. lige mange gange i opslagene *mand* og *kvinde*, mens det i DGW kun nævnes under opslaget *Frau*. Husholdning nævnes kun en enkelt gang, det er til opslaget *mand*, og er altså ikke et tema, som nogen af ordbøgerne for alvor behandler.
Uddannelse, arbejde, personlighed og udseende	Ordbøgerne behandler begge temaet *arbejde* skævt. Værst er det i DDO, hvor kun et enkelt arbejde i form af prostitution nævnes til opslaget *kvinde*, mens der til manden nævnes 11 forskellige erhverv. I DGW nævnes næsten dobbelt så mange erhverv hos manden som hos kvinden, og de der nævnes hos kvinden, er ofte forbundet med graviditet og fødsel. I forhold til personlighed og udseende bærer opslaget *kvinde* i DDO præg af ægteskab og biologi, i form af adjektiver som *gravid* og *gift,* mens dette ikke er tilfældet for opslaget *mand*. I DGW er det mindre tydeligt, men her bærer opslaget *Frau* derimod præg af ligestillingskampen, idet man her stadig finder det nødvendigt, at tydeliggøre at kvinden eksempelvis er emanciperet,

	frem for blot at betragte dette som en selvfølge, som man gør det for manden.
Dyr	Denne kategori behandles ikke hverken DDO eller DGW. ordbøger ikke.
Biologi	Kvinden er i DDO i høj grad reduceret til hendes biologi, og kønnene er generelt fremstillet meget stereotypt. Dette er mindre udtalt i DGW, dog skal det nævnes, at beskrives en kvindes biologi, er det ofte i forbindelse med reproduktion, dette ikke er tilfældet for manden.
Citater	I DDO behandles alle citater umiddelbart ens. Dette er ikke tilfældet i DGW, hvor citatet af Simone de Beauvoir ikke tilskrives hende, men blot henvises til *Spiegel,* frem for hendes bog. Dette er kritisabelt i det, andre forfattere henvises med navn eksempelvis Goethe, Frisch og Kleist, som alle er mænd.
Andre aspekter	Der findes i DDO "kvindeord", som er ord, hvor det er nødvendigt at pointere, at der her er tale om en kvinde. Dette ses ikke hos manden, hvorfor man må antage, at de ord vi standart anvender, primært omhandler mænd, dette sker ikke på samme måde i DGW.

Ud fra dette skema, bliver det tydeligt, at de to ordbøger har forskellige fokus, og at det er forskellige temaer som vægtes. Dette finder ikke kun sin begrundelse i leksikografiske forskelle, men også deri, at her er tale om to forskelle sprog, som har mange ligheder men også forskelle. Fordi ordbøgerne skal reflektere det sprog de beskriver, handler nogle af de forskelle, som her findes i mellem de to ordbøger, således også om forskelle i sproget. Derfor anes i denne analyse også kulturelle forskelle i mellem de to lande, eksempelvis i form at det faktum, at tyskerne anvender titler, når de tiltaler andre mennesker, hvad ikke er typisk for danskerne.

For at tydeliggøre dette endnu mere, er herunder opstillet et diagram, som viser i hvor høj grad, de to ordbøger behandler emnerne ligeligt. På den lodrette akse, er der inddelt i 1,2,3 til at beskrive fremstillingen af kønnene ligestillingsmæssigt, mens kategorierne som det har været muligt at inkludere i et sådan diagram, findes på den vandrette akse. Såfremt en kategori scorer 1, så behandles emnet nogenlunde ligeligt. En score på 2 viser en tydeligt skævvridning, mens en score på 3 er en meget skæv fremstillingen af kønnene. Diagrammet er baseret på de procentvise tal fra tabellen på side 47, og derudover

den komparative kvalitative analyse. Derfor kan tallene fra tabellen vise et billede, men fordi det også er afgørende, hvorledes ordbøgerne behandler emnerne, kan diagrammet herunder tegne et andet billede. Dette har sit belæg deri, at der er forsøgt, at tage hensyn til de kvalitative pointer i dette diagram.

Diagram over graden af ligestilling i ordbøgerne DDO og DGW

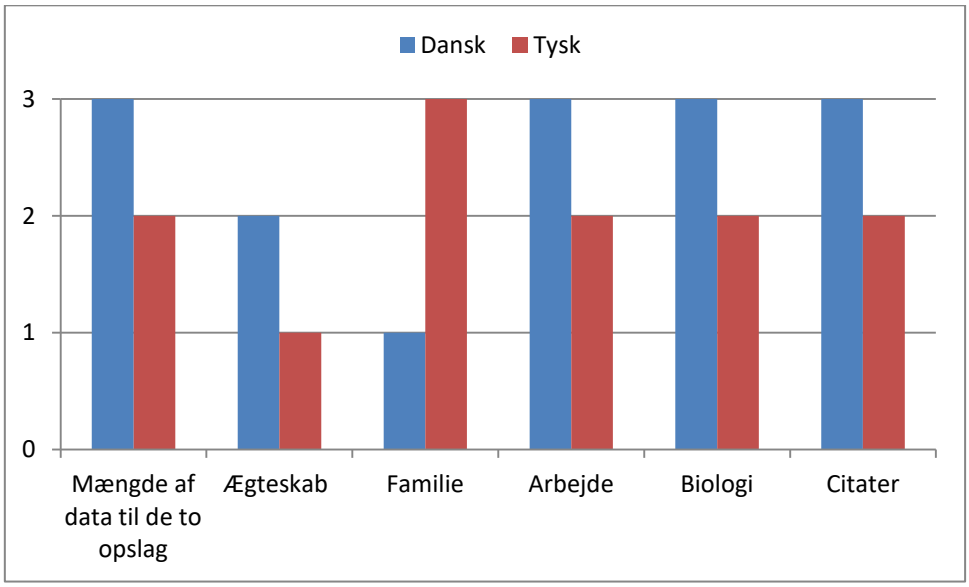

Diagram over ordbøgernes fremstilling af kønnene

5. Diskussion

I dette afsnit diskuteres de fund, som gøres i analysen i henhold til de teorier, som er blevet præsenteret tidligere i dette speciale.

Ligestilling, køn samt mænd og kvinders indbyrdes forhold er emner, som ofte diskuteres, og er ligeledes emner, som deler vandene. Det kan komme til at virke som om, at vi bliver ved med at arbejde for noget, som allerede er opnået. I lande som Tyskland og Danmark kan det være fristende, at mene at ligestillingen er et mål som er nået. På mange punkter er der også sket meget, og man har opnået meget, som fremmer ligestillingen. Blot fordi meget er opnået, er dette ikke ensbetydende med, at målet er nået til fulde, og når man stadig kan spore forskelsbehandling på kvinder og mænd, så må der være noget, som står tilbage og skal undersøges.

5.1 Det biologiske køns relevans

Spørgsmålet om hvorvidt vores biologiske køn er vigtigt og relevant, er en diskussion, som er opstået i nyere tid. Den er særligt anført af Butler med hendes teori om, at køn er noget vi performer. I både DDO og DGW ses der forskelle på, hvordan kvinder og mænd repræsenteres. Vores biologi kan natur-

ligvis forklare noget af det, fordi mænd og kvinder er ikke biologisk ens, alligevel kan det undre, at det er på det grundlag, at eksempelvis et emne som erhverv behandles så forskelligt. Det et tankevækkende, at DGW kun nævner politiske erhverv hos manden, således kan han blive *Parlementarier* og *Kanzler*, mens kvinden kan være *Hebamme, Studierätin* eller *die weise Frau,* altså en kvinde som foretager illegale aborter. Dette er ikke blot en skæv fremstilling af kvinden og manden, det er noget, som bliver problematisk, fordi det i en eller anden grad, kommer til at stå i vejen for ligestillingen. Det gør det, fordi manden og kvinden kun vises i stereotype arbejdsroller, som ikke længere har hold i virkeligheden. Fordi ordbogen hævder at være neutral, og hævder at gengive vores virkelighed, så kommer det til at fremstå som om, at det rent faktisk forholder sig således. Vores biologi bliver altså her afgørende for, hvilke typer arbejde mænd og kvinder kan bestride, hvis man skal tro på ordbøgerne. Det samme billede gentager sig i DDO, for hvorfor kan kvinden kun være prostitueret, mens manden blandt andet kan være: *skuespiller, landmand, embedsmand og adelsmand.* Rent biologisk er der intet, som hindrer kvinden i at være eksempelvis landmand. Det er naturligvis interessant, at ordet *mand* direkte indgår i flere af de jobtitler, som nævnes, dette kan måske være med til at forklare, hvorfor de primært nævnes hos manden. Dog må det nævnes, at der ikke altid findes tilsvarende jobtitler, eksempelvis *landkvinde,* hvorfor kvinder også er landmænd. DDO kunne også have valgt, at skrive *skuespillerinde* eller *embedskvinde*, men det gør de ikke. Præcis som også Nübling pointerer, jf. teoriafsnit 2.6, side 18, i dette speciale, så er det vigtigt, hvad der nævnes i ordbøgerne, men mindst ligeså vigtigt er det, som ikke nævnes. Det bliver iøjnefaldende, at DDO kun nævner et job i form af prostitution til opslaget *kvinde,* dette er ikke blot en skævvridning af virkeligheden, det er direkte nedsættende, idet ordbogen på ingen måde afspejler, at danske kvinder i høj grad er på arbejdsmarkedet.

Også et emne som biologi behandles forskelligt, alt efter om opslaget drejer sig om en kvinde eller om en mand. Når kvinden i DDO præsenteres med et direkte fokus på biologien i form af følgende beskrivelse "voksen person af hunkøn - undertiden med betoning af biologisk el. samfundsmæssig status" (Det danske sprog- og litteraturselskab B 2004, S. 437) så er fokus allerede lagt et helt andet sted end hos manden, når han præsenteres på følgende måde med *vægt på karaktertræk der traditionelt er blevet opfattet som typiske for hankønnet fx handlekraft, styrke el. mod.* Forskellen på beskrivelserne her er grundlæggende, særligt fordi der ikke havde været et problem i, at lave en beskrivelse, som kunne dække begge køn med små forskelle. I stedet lægges fokus meget forskelligt med belæg i vores biologiske køn. Det er tankevækkende, hvor meget vores biologi får lov til at betyde, og i hvor høj grad ordbøgernes beskrivelser ændres efter kønnet.

I DGW ses det ligeledes jf. analyseafsnit 4.2.2, side. 42, hvordan et citat af en kvinde ikke behandles på samme måde, som et citat fra en mand, idet citatet af Simone de Beauvior blot henvises til *Spiegel,* mens citaterne fra diverse mænd henvises til deres værker. Det er en stor forskelsbehandling, fordi det i en eller anden grad underkender de Beauvoir, når hun ikke tilskrives, hvad der er hendes, og diverse mænd samtidig gør. Hvorfor skal citatet af de Beauvoir ikke henvises til hende, hvis citater af Goethe henvises til ham? Man kan overveje, om ordbøgerne selv er bevidste om i hvor høj en grad, de lader sig farve af det biologiske køn, fordi her er tydelige forskelle at finde. Naturligvis er det ikke en ordbogs formål at kæmpe for ligestilling. Ordbogen skal derimod afspejle sproget så neutralt som muligt. Dog må man kunne forvente, at den omvendt heller ikke fremmer ulighed mellem kvinder og mænd. Derfor må man også acceptere, at denne undersøgelse af ordbøger i en eller anden grad spejler samfundet, og det kan og skal ordbøgerne ikke kompensere for. Alligevel må man kunne forvente af en ordbog, at citater henvises til deres ophavspersoner og ikke blot til et tidsskrift, alt efter om man er mand eller kvinde.

Med teorien fra Butler in mente, må man overveje, om denne biologiske selvfølgelighed rent faktisk er så selvfølgelig, når man først begynder at undersøge den. Ud fra analysen som er foretaget i dette speciale, ses det hvordan typer af arbejde behandles forskelligt alt efter om opslaget handler om en mand eller kvinde. Dog må det bemærkes at de erhverv, som beskrives, i dag bestrides af både mænd og kvinder. Ordbøgerne bliver altså mere stereotype end virkeligheden, og netop derfor handler det måske ikke om vores biologi, men om vores forestillinger om kvinder og mænd. Ordbøgerne kommer til at gengive stereotyperne, som er baseret på vores biologiske køn, men som i virkeligheden ikke har rod i vores biologi, men de associationer som tillægges vores biologi.

5.2 Maskulin dominans

Med diskussionen af vores biologiske køn og de stereotyper som følger med dette, er også teorien af Bourdieu, jf. teoriafsnit 2.3, side. 7, relevant at inddrage, idet han taler om *maskulin dominans.* Hans pointe er, at vores samfund i høj grad er indrettet efter manden, men fordi dette har været og er normalen, så lægger vi ikke mærke til det. Det er derfor noget, som på mange måder foregår subtilt og indirekte. Man kan altså overveje, om vi i samfundene er blevet så vant til, at mænd fylder det mere, har det mere at sige, og er det mere respekterede. Det er altså noget, som foregår nærmest i det ubevidste, det handler ikke om, at vi ikke finder, at kvinderne fortjener respekten eller taletiden, men at samfundet er indrettet efter manden, og vi er vant til at han pr. automatik fortjener respekten, mens kvinden skal arbejde mere for det. Drenge og piger opdrages forskelligt, og vores forventninger er præget deraf. Derfor vil det i en eller anden grad være svært at opnå ligestilling, så længe børn opdrages med en maskulin dominans i samfundet, som vi ikke er bevidste om.

Det er umiddelbart det ubevidste, det gør det svært, og her kan sprog være en faktor, for måske er vi ikke særligt bevidste om vores sprog, vi anvender det blot. Derfor kommer vi i vores sprog til at lade det maskuline få mere indflydelse, end vi er bevidste om. Man må også gå ud fra, at ordbøgerne i dette speciale ikke har haft en intention om at behandle mænd og kvinder forskelligt. Tværtimod må man forvente, at de har forsøgt at behandle alle opslag efter samme leksikalske principper. Dette kan naturligvis være svært, men man må også forvente, at man i udarbejdelsen af en ordbog, er meget bevidst om sproget, man anvender til at lave beskrivelser. Analysen i dette speciale viser, at det ikke lykkes at lave en neutral beskrivelse af opslagene *Mann, Frau, mand* og *kvinde.*

Først og fremmest er det værd at bemærke, hvor meget længere afsnittene om manden er sammenlignet med afsnittene om kvinden. Ordene *Mann* eller *mand* har flere betydninger end ordene *Frau* og *kvinde*, så derfor giver det naturligvis mening, at afsnittene er længere. Undersøges dette dog lidt nærmere, bliver dette også et udtryk for, hvor meget manden fylder i samfundet og i sproget, og hvor ofte kvinden blot er inkluderet igennem manden. Når DDO lader manden fylde 89,2 % af det samlede antal linjer for opslagene *mand* og *kvinde,* så viser dette også en maskulint domineret ordbog. I DGW fylder opslaget *Mann* "kun" 75 %, og selvom det er væsentlig bedre, sammenlignet med DDO, er det stadig manden som fylder trefjerdedele. Opslaget *Frau* fylder kun 25 %, dette er ikke repræsentativt for kvinder, som man må formode udgør ca. halvdelen af befolkningen. Det er ikke nødvendigvis kun ordbogen, som man her skal kigge på, men også sproget i sig selv. Fordi ordbogen altid er en spejling af sproget, har dette naturligvis også betydning og indflydelse på dette.

Men det er ikke kun her, den maskuline dominans ses. Der er i analysen i dette speciale også andre aspekter, hvori dette kan spores. Dette er blandt andet, når man undersøger, hvordan ordbogen behandler et emne som erhverv. Det er allerede diskuteret, hvordan vores biologi tydeligvis har indflydelse på, hvilke typer arbejde som præsenteres. Den maskuline dominans ses her i høj grad i form af, hvordan der til opslagene *Mann* og *mand* ikke nævnes nogle nedværdigende jobs eller jobs som er tabubelagte. Det gør begge ordbøger til gengæld til opslagene *Frau* og *kvinde.* I DGW i form at "die weise Frau" (Wissenschaftlichen Rat der Dudenredaktion A 1999, S. 1302) altså kvinden som kunne foretage illegale aborter og i DDO i form af "kvindens ældste erhverv" (Det danske sprog- og litteraturselskab B 2004, S. 437), altså prostitution. Det er begge to typer af arbejde, som for mange er forbundet med skam og tabu. I princippet er det heller ikke erhverv, som behøver at knytte sig kun til kvinder, men i ordbøgerne nævnes intet tilsvarende hos opslagene *Mann* og *mand.* Her viser ordbøgerne en maskulin dominans, idet der ikke nævnes mange jobtitler hos kvinderne, men når der gør, så er de i flere tilfælde nedsættende. Manden derimod har kun "acceptable" typer arbejder beskrevet, og derfor vises han også

som den præsentable, den hæderlige og den magtfulde. På den måde fremstilles kønnene skævt, og ordbøgerne bliver dermed også et offer for den ubevidste maskuline dominans.

Det samme gør sig gældende, når biologi undersøges som emne. Jf. analyseafsnit 4.3.2.5, side. 50, bliver det tydeligt, hvordan kvindes biologi er et meget stort tema i særligt DDO. Dette kan også kædes sammen med en maskulin dominans af samfundet, fordi kvinden bliver reduceret til hendes biologi. Når en stor del af de relativt få linjer, ordbogen vælger at beskrive kvinden på, handler om hendes evne til at føde børn, bliver kvinden i høj grad reduceret til *den gravide*. Når ordbogen samtidig ikke formår at præsentere kvinder som arbejdende, uddannede og sociale, så kommer kvinden til at fremstå, som om hendes primære formål med livet er at føde børn. Det har det måske tidligere i højere grad været, men det er ikke virkeligheden for kvinder længere. Derfor sætter ordbogen kvinden tilbage, ved at lade hende beskrive på en sådan vis, samtidig med at ordbogen giver manden en dominans, fordi det er ham, som er ude i samfundet, mens kvinden blot er gravid. Derudover kan man også argumentere for, at det DDO kalder "betoning af biologisk el. samfundsmæssig status" (Det danske sprog- og litteraturselskab B 2004, S. 437) i beskrivelsen af kvinden, er private emner, eller emner som skal behandles med respekt. Samme tilgang ses ikke hos manden, umiddelbart er der ikke nogle ømtålelige emner på samme måde, for i princippet må en mands evne til at kunne få børn, være ligeså interessant som kvinders evne til at få børn. Det er blot ikke noget, som der tales om på samme måde, hvorfor der ses en skævvridning til mandens fordel, hvor den maskuline dominans igen er at spore i ordbøgerne.

Samlet set kan der altså spores en maskulin dominans i både DGW og DDO. Grunden til dette, findes blandt andet hos dem, som har skrevet ordbøgerne. Dog opstår ordbøger, som nævnt flere gange tidligere, ikke isoleret men på baggrund af sproget og kulturen.

5.3 Sproget og magten

Foucault beskriver som tidligere nævnt at "Et folks sprog giver dets vokabularium, og dets vokabularium er en ret pålidelig bibel over alle dettes folks erkendelser" (Foucault 2006, S. 99). Dette er en interessant indgangsvinkel til ordbøgerne, som behandles i dette speciale, fordi det ifølge Foucault netop bliver et billede på, hvordan Tyskland og Danmark opfatter kvinder og mænd. Når analysen viser, at ordbøgerne både tillægger det biologiske køn meget værdi, og samtidig er ordbøgerne en underlagt en maskulin dominans, så tyder det på, at dette ikke kun handler om vores ordbøger, men nærmere om hele vores samfund. Måden hvorpå manden og kvinden beskrives i de to ordbøger, er et resultat af sociale diskurser og et udtryk for vores samfunds virkelighed. Derfor ser det naturligvis bekymrende ud fra et ligestillingssynspunkt, at fremstillingen af kønnene ikke er lige i ordbøgerne, fordi det i så fald betyder, at ligestilling i virkeligheden heller ikke er en realitet.

Sproget er et interessant element at undersøge i forbindelse med magt, fordi det både er et redskab, som blot formidler holdninger, men som alligevel også er skabende for disse holdninger. Det bliver altså en form for tosidet sværd, fordi det netop gør begge ting. Derfor må man ikke underkende sproget, og blot afskrive dette som ligegyldigt. Sproget er tværtimod vigtigt og relevant, og undersøgelsen af disse ordbøger, viser med al tydelighed, at hvis man ønsker ligestilling, så er sproget værd at undersøge. Opslagene som i dette speciale undersøges *Mann, Frau, mand* og *kvinde,* er tydeligt underlagt en social diskurs, som betragter manden som den væsentlige. Kvinderne beskrives flere gange nedsættende i form af prostitution, illegale aborter og som nogle, hvis primære formål er at føde børn. Manden er derimod eksempelvis *Kanzler* og har "Geist, Charakter, Format, hohem Einfluss" (Wissenschaftlichen Rat der Dudenredaktion B 1999, S. 2506). Forskellene i måden hvorpå manden og kvinden portrætteres i ordbøgerne er grundlæggende forskellige, og dette må betragtes som et udtryk for, at mænd og kvinder behandles forskelligt i sproget og dermed også i samfundet.

6. Konklusion

Mænd og kvinders position i samfundet, ligestilling, kønsroller, stereotyper og maskulin dominans er alle temaer og emner, som er meget aktuelle i samfundet. Formålet med dette speciale er, at dykke ned i et mindre område nemlig sproget, her i form af ordbøger, for at kunne undersøge dybdegående, hvorledes disse emner her fremstilles. Dette er gjort igennem følgende problemformulering:

Hvordan præsenteres de to binære køn i ordbøgerne på baggrund af opslagene *Frau*, *Mann*, *kvinde* og *Mand* i *Den Danske Ordbog* og *Duden Das große Wörterbuch der deutschen Sprache*?

Dette speciale har vist at de to binære køn, som her er undersøgt på baggrund af opslagene *Frau, Mann, kvinde* og *mand,* behandles grundlæggende forskelligt i de to ordbøger, som er anvendt i dette speciale. At beskrivelserne som findes til disse opslag, er forskellige, er specialet igennem blevet tydeliggjort. Således beskriver opgaven, hvordan vores biologiske køn er afgørende for, hvorledes kønnene behandles i ordbøgerne og dermed også sproget, og igen i samfundet, fordi sproget altid vil reflektere samfundet. Specialet igennem bliver det tydeligt, at ordbøgerne vægter emner og indhold forskelligt, alt efter om opslaget var *mand/kvinde* eller *Mann/Frau*. Derfor er konklusionen, at vores biologiske køn er af afgørende betydning, for de beskrivelser som ordbøgerne knytter disse opslag. De forskelle som var at finde, havde grundlag i stereotypiske forestillinger om kvinder og mænd, og må betragtes som refleksioner af samfundets normer og forventninger, om end disse ikke altid repræsentative for Tyskland og Danmark anno 2022.

Ordbøgerne vægtede internt også forskellige emner forskelligt, hvor eksempelvis *ægteskab* er et stort tema i DGW, mens *biologi* er et større tema i DDO. I begge ordbøger er det muligt at spore en maskulin dominans, hvor manden tilskrives mere ærefulde erhverv, bedre positioner i samfundet, en anden tilgang til hans biologi, samt det faktum, at han får lov til at fylde væsentligt mere. Fordi denne maskuline dominans ofte er implicit og indirekte, er dette umiddelbart ikke en bevidst handling fra ordbøgernes side, men alligevel noget man må reflekterer over, fordi ordbøgerne netop hævder, at være neutrale. Dette bringer endnu et diskussions emne med sig, for er det overhovedet muligt at lave leksika, som er uden kulturel indflydelse, hvortil svaret umiddelbart må være nej, vores sprog vil altid være påvirket af sociale diskurser, og det vi betragter som virkelighed og sandhed. Derfor skal ordbøgerne være meget grundige og velovervejede omkring, hvorledes de beskriver diverse emner, fordi det netop betragtes som objektiv fakta, selvom der altid vil være en kulturel påvirkning. Denne påvirkning er vi blot ikke særligt beviste om. Dette er en væsentlig pointe i dette speciale, fordi sprog og virkelighed altid hænger sammen, og fordi vi er et produkt af vores kultur, hvorfor vores sprog og dermed også vores ordbøger ligeledes er et produkt af vores kultur. Det er de, selvom vi ikke tænker over det, når vi anvender ordbøgerne. Derfor må det pointeres, at de som udarbejder disse ordbøger, må have denne pointe for øje.

Et vigtigt aspekt i dette speciale er de valgte ordbøger, fordi begge ordbøger er store ordbøger i flere bind, er her plads til relativt gode og dækkende beskrivelser. En ulempe ved denne type ordbøger er dog, at idet arbejdet med at lave dem er så omfattende, så sker udgivelserne af værker som dette relativt sjældent. Derfor vil materialet i en eller anden grad blive forældet, fordi samfund er i konstant udvikling, og fordi ordbøgerne altid vil være bygget over ældre materiale. Med ordbøger som disse, der er anvendt i dette speciale, som er ca. 20 år gamle, er nogle betragtninger eller opfattelser ikke en direkte afspejling af samfundene i 2022. Særligt efter fremkomsten af online ordbøger, kan man overveje, om man fortsat kommer til at producere disse store fysiske ordbøger. Online ordbøger har andre forcer, og kan nemmere redigeres løbende for at gøre dem tidssvarende. Hvorfor man kan overveje, om de samme aspekter og fund, vil gøre sig gældende i disse, eller om de formår at reflektere samfundet mere tidssvarende.

7. Bibliografi

Bauer, Nancy. *Simone de Beauvoir - Philosophy, & feminism.* New York: Columbia University Press, 2001.

Bjerg, Jens. *Gads psykologileksikon* . Gads Forlag, 2010.

Bourdieu, Pierre. *Den maskuline dominans.* Tiderne skifter, 1998.

Bär, Jorchen A. "Frauen: Sprachliche Stereotype. Zu Möglichkeiten des Einsatzes von Wörterbüchern." *Der Deutschunterricht* , 2001: 30- 41.

Den Danske Netordbog fra Center for Leksikografi A. *Leksik.* https://www.ordbogen.com/da/search#/cent-dada/leksik (accessed Maj 30., 2022).

Den Danske Netordbog fra Center for Leksikografi B. *Leksikografi.* https://www.ordbogen.com/da/search#/cent-dada/leksikografi (accessed Maj 30., 2022).

Det danske sprog- og litteraturselskab A. *Den danske ordbog A- D.* Gyldendal, 2003.

Det danske sprog- og litteraturselskab B. *Den danske ordbog I - L.* Gyldendal, 2004.

Det danske sprog- og litteraturselskab C. *Den danske ordbog M-Q.* Gyldendal, 2003.

Foucault, Michel. *Ordene og tingene. En arkæologi om humanvidenskaberne.* Det lille forlag, 2006.

Gross, Harro. *Einführung in die germanische Linguistik* . München: Iudicium Verlag, 19998.

Inglis, David, and Christopher Thorpe. *An Invitation to social theory.* Polity, 2019.

Kotthoff, Helga, Damaris Nübling, und Claudia Schmidt. *Genderlinguistik, eine Einführung in Sprache, Gespräch und Geschlecht.* Tübingen: Narr Studienbücher, 2018.

Lemnitzer, Lothar, and Heike Zinmeister. *Korpuslinguistik. Eine Einführung.* Gunther Narr Verlag Tübingen, 2006.

Nübling, Damaris. *Zur lexikografischen Inszenierung von Geschlecht.* 2009.

Pusch, Luise F. *Das Deutsche als Männersprache.* Frankfurt am Main: Suhrkamp Verlag, 1984.

Schmitz, Bettina. *FemBio - Frauen.Biografieforschung.* https://www.fembio.org/biographie.php/frau/biographie/senta-troemel-ploetz/ (accessed 05 10, 2022).

West, Candace, and Don H. Zimmerman. *ACCOUNTING FOR DOING GENDER*. Februar 1, 2009.

Wissenschaftlichen Rat der Dudenredaktion A. *Das große Wörterbuch der deutschen Sprache Band 3*. Mannheim: Bibliographisches Institut, 1999.

Wissenschaftlichen Rat der Dudenredaktion B. *Das große Wörterbuch der deutschen Sprache Band 6*. Mannheim: Bibliographisches Insitut, 1999.

Wissenschaftlichen Rat der Dudenredaktion C. *Duden Das grosse Wörterbuch der deutschen Sprache Band 1*. Mannheim: Duden, 1999.

World Ecomonic Forum . *Global Gender Gap Report 2021*. World Ecomonic Forum , 2021.

8. Resümee

Diese Magisterarbeit untersucht die Gleichstellung der Sprache. Das wird durch eine Untersuchung in zwei Wörterbücher durchgeführt, deshalb ist die Sprache nicht das Themagebiet dieser Magisterarbeit, sondern die Nachschlagen *Frau, Mann, kvinde,* und *mand* in den zwei Wörterbüchern *Duden Das große Wörterbuch der deutschen Sprache* und *Den Danske Ordbog.*

Um diese Untersuchung durchzuführen, sind erst einige Theorien und Theoretiker eingezogen. Deshalb sind Theorien von Judith Butler, Pierre Bourdieu und Michel Foucault dargelegt, um eine theoretische Grundlage zu bilden. Sie tragen mit Theorien von Geschlecht und Geschlechtsrollen, Theorie über maskulinen Dominanz und Theorie über den Zusammenhang zwischen Macht und Sprache, bei. Außerdem sind auch einige Untersuchungen klargelegt, die sich mit der Darstellung des Geschlechts in Wörterbücher beschäftigen. Diese Aufgabe verwendet eine qualitative Methode, indem die Untersuchung sich auch nur auf vier Nachschlagen basiert. Deshalb werden insgesamt zweimal 260 Zeilen aus den Wörterbüchern als Themengebiet dieser Untersuchung untersucht. Außerdem ist eine Analyse, die sich mit Nuancen essenziel, um die Problemformulierung beantworten zu können. Doch sind auch quantitative Methoden verwendet, um die qualitative Analyse zu unterstützen. Um sicher zu sein, dass dasselbe in beide Wörterbücher untersucht werden, sind insgesamt sieben Kategorien gemacht. Diese Kategorien sind folgend *Mængde af data til de to opslag*, *Ægteskab, familie og husholdning*, *Uddannelse, arbejde, personlighed og udseende*, *Dyr, Biologi, Citater* og *Andre aspekter*. Durch die Teilung in Kategorien, wird es möglich unterschiedliche Themen zu untersuchen, und ein Vergleich zwischen den zwei Wörterbüchern durchzuführen. Deshalb wird erst die Analyse des dänischen Wörterbuch gemacht, und danach die Analyse des deutschen Wörterbuch. Hiernach werden die Ergebnisse des dänischen und des deutschen Wörterbuch verglichen.

Diese Untersuchung zeigt, dass Männer und Frauen nicht auf derselben Weise dargestellt werden. Die Wörterbücher sind bei einer maskulinen Dominanz geprägt. Das zeigt sich beispielsweise durch die Ergebnisse, dass Männer besserer Berufe zugeschrieben werden, während die Frauen mit tabuisierten Berufen beschrieben werden. Andere Unterschiede erschienen als die Untersuchung durchgeführt wird. Die Biologie wird z.B. unterschiedlich dargestellt abhängig davon, ob es Frauen oder Männer beschreiben.

Die gesamte Untersuchung zeigt, dass es deutliche Unterschiede geben, wenn man die Nachschlagen *Frau/Mann* und *kvinde/mand* vergleichen. Die Wörterbücher sind von einer maskulinen Dominanz geprägt, was bedeutet, dass die Männer immer bessere Positionen zugeschreiben werden, während die Frauen eine niedriger Position in der Gesellschaft erhalten.

Indem es ein Zusammenhang zwischen Sprache und Gesellschaft geben, muss man davon aufmerksam sein, dass diese Ungleichheit nicht nur einen Ausdruck von Ungleichheit in der Sprache und in den Wörterbüchern ist, sondern ein Ausdruck von Ungleichheit in den Gesellschaften.